

(1)

אונקלוס

ויקרא יט קדשים

שט

← יט א וידבר יהוה אל משה לאמר: א ומלך יי עם משה קמימר: ב מלך עם כל כנשתא דבני דבר אל כל עדת בני ישראל

רשי

לקט בדיר

(א) פי' הקילו ע"י כרוז וכלומה שיבואו כולם איש לא יעדר, משא"כ בשאר כל הלימודים שלמד משה תורה עם ישראל או היה מצוה להם מה שקבל מסיני ובאהל מועד, הגם שהיה לכל ישראל כמו ששינו בעירובין ורש"י מביאו סוף פ' תשא, אבל פשוט שלא היו מחוייבים לבא ולא היו ממש כולם, ומן הקהלים היו בכל פעם יחידים שלא באו (ג"א), וזה מתאים למה שאמרו ו"ל הוצא בילקוט פ' ויקהל אמר הקב"ה למשה עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפניהם דברים הלכות שנת וכו', הרי שהם ד' דברים, סדר הלימוד שנוכר בגמ' לחוד, ודרשות לחוד (גז"י), או אפשר שנפגעים הזאת היו נקבלים אנשים ונשים וטף, משא"כ בשאר כל האסיפות והלימודים לא באו אלא אנשים (רא"ם), (והש"ס הביא דברי הרא"ם אלו ולא זיין שזהו דברי הרא"ם, ומה שכתב עוד שם לא הבנתי), והגם שדברי פ' ויקהל כתיב ג"כ לשון זה ויקהל משה את כל עדת, אה"י גם שם היה בהקהל, ורש"י לא אמר שם מיד, שפשוט הוא שזה פירושו של "כל עדת", והטעם מובן שם, לפי שהיה מצוה אותם נדבת המשכן והיה רוצה משה (ומן הקהלים

אור החיים

(יט) ב. אל כל עדת וגו'. טעם אומרו אל כל. אמרו ז"ל בחורף כהנים לפי שפרשה זו רוב גופי החורה תלויים בה נאמרה בהקבל. והגם שכל מצוה ומצוה ממנחת החורה היה משה אומרה לכל ישראל כאמור בצרייתא הוצאה בעירובין (נ"ד:), תיכף הרא"ם שהיו נכנסים כח אחר בת, מה שאין כן בפרשה זו שנוכחו יחד ע"כ. וקשה לדבריו אם כוונתו באומרו שהיו נכנסים כח אחר כח על ישראל שהיו באים אחר הזקנים), אם כן משה הי' אומר יותר מחמשה וששה פעמים, ולפי השבון הפעמים שמנה התנה שם שיש ציד כל אחד ד' אינו משמע כן, שכתבו וזה לשונם נכנסו כל העם וכו' נמלאו ציד אהרן ד'. ואם כוונת הרב באומרו כח אחר כח הוא על כח של אהרן, ונדב ואזיכוח, וכח של הזקנים, וכו' שבשאר הליויים היו נכנסים זה אחר זה וכאן נכנסו יחד אהרן נדב ואזיכוח והזקנים והישראלים. הנה במה שנעמוד על עקרון של דברים למה משה נהג בכל המצות בסדר זה, ולא היה שונה לכולם יחד ד' פעמים, ונמלאו לכל אחד מישראל ד' פעמים מפי משה, שהוא יותר טוב

אור בדיר

(א) פי' המון עם שנאו אחר הזקנים גם הם היו מתחלקים לכתות. (ב) טעם זה הראשון הוצא שם בגמ', וטעם השני דעת עזמנו, ורשות נמונה לחלמיד ותיק. (ג) גם סברה זו היא סברת הרא"ם ז"ל, ופי' אומרו הנכון "בעיני" נכון בעיני דרך ב' של הרא"ם לא

תלויין בה"י (ה) פרושים מן הערי שחתה מונח גדר

(ב"ב): (ב) פי' תורה שבשאר מקוב כיבוד אב ואם, גי (מ"ל): (ג) מיבט שמה שלפניו הכו

לכך ה' שידבר ל כסדר שהיו מקו

ואמרת אליו לדבו

שרוב גופי החור נתינת החורה ש כח תאמר וגו' א אמירה רכה, ו קדושים חו

עשה על הערוי בלאו, הוסיף צעשה. עוד יר ל"ט: ישב אדם כעושה מצוה, במצות עשה"י וכוז קיים מל

דרכו הראשון. לעושה העובר עליו, עשה, גם מה ששמ מעשה דאחות אשת קושיה כלל, כי אין ע"א גבי ממורת עיי"ש. (ד) פי

קדושים רביו - בציוה בקצוה ומלמ

יִשְׂרָאֵל וְתִמְרָה קָהוֹן קִדְשֵׁי תְהוֹן וְאָמַרְתָּ אֱלֹהִים קִדְשִׁים תְהִיּוּ פִי קָדוֹשׁ

רש"י

לקט בדיר

תלוין צה" (ח"ב - ויקרא): קדושים תדויו. הו פרושים מן העריות" ומן העצירה (ה"ס), שכל מקום שאתה מולא גדר ערוה אתה מולא קדושה, (כ"ח ז) (ב"ב: ב) פי' לא רק שמלא וגדוש כל פסוק בפני עצמו צהלות וגופי חורה, אלא גם תלוין צה הלכות וגופי חורה שנשאר מקומות, שמקצתם ואיו פרטים כתובים כאן, ונלמדים מכאן צמדות שהחורה נדרשת צהן, כגון ע"י, צנת, כיבוד אב ואם, גניבה וכו' וכו', א"כ בלא פ' קדושים הם רק חצי דבר, הרי שרוב גופי חורה תלויה צפ' קדושים (מ"ל: ג) תיבת קדוש או קדושים פירושו בכל מקום פרוש ומובדל מכל דבר, מוזמן ומיוחד רק לדבר אחד, ופשוט הוא צממה שלמינו הכונה שהיו מיוחדים ומקודשים לעבודת האלהי, אבל לריך לנו לדעת פרטות כוונת הכתוב צהיו דבר

אור החיים

הכיו, והוליא זכרון מלוא זו בלשון זה של קדושים, לומר שכל המקיים מלוא זו נקרא קדוש, והוא מאמרס ז"ל (ויק"ר כ"ד) ג"כ. ולטעם זה דקדק לומר אל כל עדת בני ישראל, לומר כי מלוא זו שמלוא קדושים תהיו היא מלוא שיטת כל אדם, שכל איש ישראל צקיימו מלוא זו קדוש יאמר לו, ואין הדרגה בישראל שתייה נמנעת מהצגה זו. גם בזה יתיישב טעם כפל דבר ואמרת, כי יש כאן דיבור קשה בערך העובר שיוסיף עונש עשה, ויש כאן מעלה וכבוד למקיימו שיקרא קדוש. ואולי כי דוקא צניי הוא שיטת צבחינה זו מה שאין כן אומות העולם, לו יהיה שיפרוש אדם עצמו מצבחינות העריות האסורות לו או אפילו שאינם אסורות", אף על פי כן מושלל הוא מצבחינת הקדושה, ולזה אמר אל וגו' בני ישראל", ובסמוך יתבאר באופן אחר:

לוח ה' שידבר לכל עדת ישראל אנשים ונשים וטף כסדר שהיו מקובלים צמתן חורה. ובסמוך יתבאר הכתוב באופן אחר: **ואמרת אליכם.** טעם שכלל לומר ואמרת, לדבריהם ז"ל (ת"כ) שאמרו כי לנד שרוב גופי החורה וכו' לזה עשה צה גם כן כסדר נתינת החורה שדבר צה רכות וקשות (יתרו י"ט ג') כה תאמר וגו' ותגד, ואמר דבר לשון קושי ואמרת אמירה רכה, ובסמוך יתבאר הכתוב באופן אחר: **קדושים תהיו.** לריך לדעת מה הוא המכוון של מלוא זו. ונראה שצא הכתוב לתת עשה על העריות, שזו עליהם צפרשה הקודמת בלאו, הוסיף עשה עליהם לעבור עליהם גם בעשה. עוד ירצה על דרך אומרס ז"ל (קידושין ל"ט: ו) יש צא אדם ולא עבר עצירה נותנים לו שכר כעושה מלוא, והוא מאמר הכתוב קדושים תהיו צמלות עשה" צצא עצירה לידו שיתרחק מעשותם, ובזה קיים מלות עשה שנצטוו צמאמר קדושים

כי קדוש אני וגו'. לריך לדעת מה נתינת טעם הוא זה, וכי יתחייב הדבר ליציר כפיו להדמות

אור בדיר

דרכו הראשון. (ד) פי' חששו פעולה למנוע עצמכם. ונ"ל שצ' הדרכים הללו הם צאמת דרך א', אלא שקודם אמר שצא ליתן עשה לעונש העובר עליו, ואחר כך אמר שצא ליתן שכר למנוע עצמו, והיינו הך. ואין להקשות למה לא נמלאת מלוא זו בין הרמ"ח מלות עשה, גם מה שמעתי מקשים מגמ' יצמות ג' שלריך קרא לאסור אחות אשתו שבלא קרא היינו אומרים יצא עשה דיצוה וידחה לא חעשה דאחות אשתו הלא לדרכיו הוא לא חעשה ועשה ואין עשה דוחה ל"ח ועשה ואם כן הדרה הקושיא למה לריך קרא ע"כ, אין זו קושיא כלל, כי אין זו מלות עשה פרטי אלא כולל כל העריות ואין למנועו ולהחשיבו לדינא כשאר רמ"ח מ"ע, וכעין זה איתא ביצמות כי ע"א בני ממורת ומנייה שמחלק בין מלות קדושים יהיו הנאמר על קדושת כהן צפרט ובין והתקדשתם שהיא מלוא כללית עיי"ש. (ה) פי' לא רק מאשה איש האסורה לבני נח אלא אפילו יפרוש מכל העריות האסורות לישראל. (ו) ולא אמר אל כל

אני יהוה אלהיכם: איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו

ארי קדיש אגא יי אלהכון: ג נבר מן אמה ומן אביו תהון דחלין וית ימי שבאי דיקי תהרון אגא

לקט בהיר

רש"י

ובאזה אופן תהיה זאת, לזה אמר שודאי הכוונה פרושים ומונדלים מן העריות, לפי שעיקר המונע דביקחיתו לעבודה העליונה היא עניי הגוף ותאוותיו, ועיקר בענייני הגוף עצמו היא ענין העריות כידוע, ומי שהוא זהר ונשמר בענין זה מן הסתם נמשך אחר הקדושה בכל עניינים, ועוד דבר הלמד מענייני הוא, שמחונן פרשה זו לטוף פרשת אחרי המדבר בפרטי העריות, וגם נמשך הקדמה זו למטה על כל העניינים המוזכרים בפרשה זו, ולזה הוסיף רש"י לומר ומן העבירה, כלומר, אמת שעיקר קדושה בזה מפרישות העריות, אבל אם לא יסגיה על כל שאר עבירות פשוט הוא שיעל קדושתו, וראיות שמביא רבינו הם רק על גדר ערוה שזו היא העיקר כמו שאמרנו, ולפי"ז אין עוד קושיא מה שמצינו גם שאר עבירות שהכתוב קורא פרישתם קדושה (ג"א), וכעין זה כתב המהרש"ל ז"ל, והש"ח הקשה ומירך

חשה זונה וחללה וגו' אני כי מקדשכם (כס ע"ה), ולא יחלל זרעו אני כי מקדשו, (כס ו) קדושים יהיו חשה זונה וחללה וגו' (ויק"ל: ג) איש אמו ואביו תיראו. כל אחד מכס"י תיראו אביו ואמו, וזה פשוטו, ומדרשו (ח"כ - קדושין ל"ג) אין לי חלל איש"י, חשה מנין, כשהוא אומר תיראו כרי כאן שנים, אי"כ למה נאמר איש"י, שהאי"ש סיפק בידו לעשות", אבל חשה רשות אחרים עליה: אמו ואביו תיראו. כאן הקדים אם לאצ"ה, לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו", ובכבוד הקדים אב לאם, לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמדלתו" דברים (קדושין כ"ט): ואת שבתתי תשמרו. סמך (שמירת) שבת"י למורא אב (ואם),

ואין ממש בדבריו, אבל מה שכתב שאין קדושה שייך רק במצות עשה אבל בשב ואל תעשה לא שייך שום פרישות מן הגויים, זה אינו מובן כלל עיין בדבריו ודו"ק: (ד) זה פי' תיבת איש, כלומר איש ואיש, שאינו מדבר לאיש אחד, ולזה גמר אומר תיראו לשון רבים, והוסיף רש"י לומר "מכס" להראות שתיבת איש לנוכח הוא, שנלא זה נראה שהוא נסתר שכל איש מבני"י ירא, וזה אינו, שהלא בין לפניו אמר קדושים "תהיו" אני ה' "אלקיכם" לנוכח, וגם לאחריו כל הפרשה בלשון נוכח "תיראו", ועם כל זאת דחוק הוא, שהלא אביו ואמו לשון יחיד הם ולא אמר איש אביכם ואמכם תיראו, ומעט זה הפך רש"י ואמר תיראו אביו ואמו כדי לקשר תיבת תיראו לתיבת איש ששניהם לשון רבים, והבן, אבל באשר הוא שם בפסוק לא אחי שפיר, לזה הביא גם הדרוש: (ה) פי' מדכתוב "איש" הוא חמינה למעט את האשה ממורא אב ואם, דהיינו שמוכל לישב במקומם ולסמור דבריהם וכו', הגם שאין זו מצות עשה שהזמן גרמא, הלא ראינו שהתורה מיעטה: (ו) פי' אם כל הטעות היה נמשך מתיבת איש, לא יאמר הכתוב איש ולא יולך לומר תיראו לשון רבים, ולא יעלה על דעתנו למעט האשה: (ז) פי' יש כח ורשות בידו לכבד בין בגופו ובין בממונו ולהחילו ולהלבישו ולהכניסו וכו', משא"כ האשה שאין לה משלה כלום, גם מעשה ידיה לבעלה, ואע"ג שאין זה רק מדרבנן, אבל התורה מיעטה ופטרה מכיבוד, אלא שח"ל הוסיפו לומר טעם המיעוט, ובשביל זה אמרו ז"ל שאם נתאלמנה או נחגרשה חייבת בכיבוד דויל בחר טעמא, ואע"ג דמיעוט זה במורא כתיב ולא בכיבוד, דרשום באם אינו ענין, והא דלא כתבה התורה המיעוט במקומו אלא כיבוד, אין קושיא, שאם יכתוב תיבת איש במקום אחר לא היה עולה על דעתנו למעט אשה, כי מהיכי תייתי חגרע ממלואו, ויש לנו הרבה תיבות איש ואין אפילו הו"א למעט אשה, וכל ההכרח לרבותינו לדרוש כן מפני שהחיל בלשון יחיד וקיים בלשון רבים וכנ"ל, כללו של דבר אהני תיבת איש למעט מכיבוד ואהני תיבת תיראו לרבותה במורא, והא לך לשון רש"י בקידושין נחגרשה מצעלה הרי היא כאחיה (הזכר) "במצות כיבוד" עכ"ל, הרי שדעת רבינו שהמדובר מכיבוד ולא ממורא: (ח) וזה עיקר הדיוק, שהיה לר"ך להיות להפך כמו צפ"י יתרו, לזה כתב רש"י דבריו כאן ולא לעיל בעשרת הדברות: (ט) ובמקום שהענין רפה ונעזב לר"ך חיוק ביותר: (י) כי יפחה (שמות כ"ב ט"ו), מתרגמינן ארי ישל, כלומר כשרגונה להשיבו מדרביו במקום ליסרו ולהוכיחו בדברים קשים מדבר אליו בלשון רכה ותחטוים: (יא) פי' הכרח הדרשה היא מפני הסמיכות ובפרט בפסוק אחד, ואין

אור החיים

ג. איש אמו וגו'. טעם סמיכות מצוה זו למצות לעריות, והוא על דרך מאמרם ז"ל (סוטה ל"ו): קדושים. נתכוון לרמוז גם כן גדר שדרשו בפסוק ויפוזו זרועי ידיו מידי אביר יעקב

וגו' כי נזדמנה וגו'. ושו דיוקן ה אל התי ואביו ו עיניו"י צעשוחו סמוך ל למדת נ שגרם ל זה הק ביותר, ו חמו. ו ואת ש בזוכר השצוב. שצת ה ולזה א סכת נ לדקות העומא שצחותו ברית ו ולזה נני י"ג) א והיה ו הם צ', והשומ ו ואביו

ז"ו ויי הסמין יומר מו דבריהם ממנו נ

סדר קדשים תהיו

יט. (ב) אל כל עדת בני ישראל. כבר אמרו רבותינו (תורת כהנים כאן) שהפרשה הזו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלוין בה. וזה טעם: אל כל עדת בני ישראל.

אבל הזכרה כאן בתורת הכהנים, מפני שדבר זה על קרבן השלמים, ומפני שנקודת בה המשפט שיצוה לעשות בעושי התועבות הנזכרות והעריות, והתועבות הנזכרות בספר הזה מפני הטעם שכתבנו בתחלת הספר.

קדשים תהיו. הו פרשים מן העריות ומן העברה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערונה אתה מוצא קדשה. לשון רש"י.

אבל בתורת כהנים (כאן) ראיתי קתם: פרשים תהיו. וכן שנו שם (לעיל יא מד): והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני, בשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, בשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים.

טוב ירושלים

אעפ"י שהפרשה נאמרה לכל בני ישראל, היא אמורה בתורת כהנים, מפני שנזכרים בה העונשים על ע"ז וג"ע שנזכרו בפרשה הקודמת.

יט. (ב) דבר אל כל עדת בני ישראל. כבר אמרו רבותינו (כה"כ כאן) שפרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויים בה. וזהו ההסבר של: אל כל עדת בני ישראל.

ומה שפרשה זו אמורה בספר ויקרא, בתורת כהנים*, מפני שמדובר בה על קרבן השלמים (פסוק ה), ומפני שנזכרים בה העונשים שה' מצוה לתת לעושי התועבות ולמגלי העריות שנזכרו בפרשה הקודמת. ותועבות אלה נזכרות בספר זה מהטעם שכתבנו בהקדמת הספר*.

אחרי שהפסוק פרט בפרשה הקודמת את הדברים האסורים לנו, הוא מצוה באופן כללי קדושים תהיו, קיו פרשים ממותות, גם מדברים מותרים אל תמלאו את תאוכם, אלא היו נקיים וטהורים מכל זיהמה וכיעור.

קדושים תהיו*. כתב רש"י: הו פרשים מן העריות ומן העבירה, שבכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה*. עכ"ל.

אבל בתורת כהנים (כאן) ראיתי בלשון סתמי: פרשים תהיו*. וכמו כן אמרו בתורת כהנים (לעיל יא מד): והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני, כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים*. עכ"ל.

פני ירושלים

(ב) אל כל עדת. ומדוע לא היה די לומר "דבר אל בני ישראל" כמו בכל מקום.

בתורת כהנים, והלא היא נוגעת לכל ישראל.

בהקדמת הספר, מפני שעונם נקרא טומאה, הגורמת לסלוק השכינה. ועוד, שהעובר עליהן בשוגג חייב להביא קרבן חטאת הנזכר בפי ויקרא. — ושם בסוף ההקדמה כותב רבינו שפי קדושים אמורה בס' ויקרא, מפני שגם קצת המצוות האמורות בה לבני ישראל רובן קשורות לעניני הקרבנות או דומות להן.

קדושים תהיו. השאלה היא, מהי קדושה זו, כלומר מה יהיו.

קדושה. ומקורו בויק"ר כאן (כד ו), וכך הוא בירושלמי (יבמות ב ד).

פרושים תהיו, ולא אמרו "מערייות ומעבירה".

פרושים. ודעת רש"י שכונת הת"כ שיהיו פרושים מערייות ומעבירה, כמו שכתב הרא"ם. וזהו שממשיך רבינו שלדעתו אין פרישות זו לפרוש מהעריות כדברי רש"י.

חמ"ן אז הומו
טוב ירושלים
הרג"ל ר סתם. הודג איכרמן

5

ולפי דעתי אין הפרישות הזו לפרש מן העריות בדברי הרב, אבל הפרישות היא המזכרת בכל מקום בתלמוד, שבגללה נקראים פרושים.

והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים, והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, אם בן ימצא בעל התאנה מקום להיות שמוץ בזפת אשתו או נשיו הרבות, ולקיות בסוכאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הזכיר אסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה. לפיכך בא הכתוב הזה, אחרי שפרט האסורים שאסר אותם לגמרי, וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות, ימעט במשגל, בענין שאמרו (ברכות כב): 'שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן בתרנגולין, ולא ישתמש בו אלא בפי הצריך בקיום המצוה מנינו. ויקדש עצמו מן היין בעוממו, כמו שקרא הכתוב (במדבר ו ה) הנזיר קדוש, ויזכר הרעות הנזכרות מנינו בתורה בנח (בראשית ט כא) ובלוט (שם יט לג). וכן יפריש עצמו מן המטמאה אף על פי שלא הזהירו מנינו בתורה, כמו שהוקירו (הגיגה יח): בגדי עם הארץ מדרם לפרושים, וכמו שקרא הנזיר קדוש (במדבר ו ח) משקרו מטמאת המת גם בן. וגם ישמור פיו ולשונו מהתנאל ברבוי האכילה הנפסה וכן הדבור הנקמאס, בענין שהוקיר הכתוב (ישעיה ט טז): וכל פה דבר נבלה, ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות מה שאמרו על רבי תיא שלא שח שיחה בטלה מניו.

באלו ובכיוצא בהן באה המצוה הזאת הכללית, אחרי שפרט כל העברות שהן אסורות לגמרי, עד שיכנס בכלל זאת הצוה הנקיות בגיור ונזופו, כמו שאמרו (ברכות ג): והתקדשתם,

טוב ירושלם

ולפי דעתי אין הכונה של פרישות זו לפרוש מהעריות כדעת רש"י, אלא הפרישות היא זאת הנזכרת בכל מקום בתלמוד, שהמתנהגים בה נקראים פרושים.

וההסבר כך. התורה אסרה עריות ומאכלים מסויימים, והתירה את החיבור של איש ואשתו, ואכילת בשר ושתית יין. ומכיון שכן, יכול בעל תאוה להתיר לעצמו להיות שטוף בזימת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות זולל וסוכאי, ולדבר כרצונו בכל הנבלות, שהרי דברים אלה לא נאסרו בתורה, כך שיהיה נבל ברשות התורה.

לכן בא הפסוק הזה, אחרי שפרט את האיסורים שאסרם לגמרי, וצוה צווי כללי שנהיה פרושים מותרות, כלומר, שהארם ימעט במשגל, כמו שאמרו בגמרא (ברכות כב): שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים, ולא ישתמש בו אלא כפי הצורך לקיום המצוה, ויקדש עצמו מהיין ע"י שישתה ממנו רק מעט, כמו שהפסוק קורא לנזיר קדוש (במדבר ו ה). ויזכור את התוצאות הרעות של שתית היין הנזכרות בתורה אצל נח (בראשית ט כא) ואצל לוט (שם יט לג).

וכן יפרוש מהטומאה, אעפ"י שהתורה לא אסרה לנו אותה, כמו שאמרו בגמרא (הגיגה יח): בגדי עם הארץ מדרם לפרושים*, וכמו שהנזיר נקרא קדוש גם מפני שהוא נזהר מטומאת המת.

וכן ישמור את פיו ולשונו מלהתלכלך ברבוי האכילה הגסה ומהרבוד המאוס, כמו שהפסוק מזכיר: וכל פה דובר נבלה (ישעיה ט טז), ויקדש את עצמו בזה עד שיגיע לפרישות שאמרו על רבי חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו*.

על דברים אלה וכיוצא בהם הפסוק אומר, אחרי שפרט את כל העבירות האסורות לנו לגמרי, צווי כללי זה, עד שנכלל בו גם הצווי להזהר בנקיות הידים והגוף, כמו שאמרו (ברכות ג): והתקדשתם, אלו

פני ירושלם

מדרס, אב הטומאה לטמא אדם וכלים כמדרס הזב, לפרושים, לאוכלי חוליהם בטהרה. (רש"י שם) מימיו, לא מצאתי זאת על רבי חייא, ובסוכה (כת).

אמרוהו על רבי אליעזר ורבן יוחנן בן זכאי, והרמב"ם (בחל' דעות ב ד ובפירושו לאבות א טז) נחבו על רב. (הרח"ש)

אלו מים ראשונים, פי שאלו מצות מדין מהמוזן בני אדם שר וזה דרך התו ומתן שבין בני אדם הישר והטוב (דברים חכרי, כאשר אפרש המלאכות בלאו והפ השם.

ומעם הכתוב שאמרו קדושים. והנה זה ק תיראו (פסוק ג), כי שבתתי תשמרו, פ (שמות כ ח) ענין ש

מים ראשונים. והייתם הם מדרבנן, עיקר הפי המלכלכים עצמם במו

וכך הוא דרך הו הדינים של משא ומת אומר באופן כללי: ועי וכל מה שהוא לפניו ו וכן אצל השבת כללי של "תשבות".*

כי קו וההסבר של פי צווי זה הוא כמובן הו והפסוק מצוה:

והוא אומר (שם) (שמות כ ח) את המובן והוא אומר אל

בלאו, לא תעשה כל מל תשבות, שמות כג יב, ל כי קדוש אני ה' אלהי קדושים בגלל זה.

של עשרת הדברות, או

אלו מים ראשונים, והייתם קדושים, אלו מים אחרונים, כי קדוש, זה שמן ערב, כי אף על פי שאלו מצות מדבריהם, עקר הכתוב בכיוצא בזה וזהיר, שנתנה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שהם קולכלים עצמם במותרות וכבעורים.

וזה דרך התורה לפרט ולכלל בכיוצא בזה, כי אחרי אזהרת פרטי הדין בכל משא ומתן שבין בני אדם, לא תגוב ולא תגול ולא תונו ושאר האזהרות, אמר בכלל: ועשית הישר והטוב (דברים ו יח), שיקנים בעשה הישר והשונה וכל לפנים משורת הדין לרצון חבריו באשר אפשר (שם) בהגיעו למקומו ברצון הקדוש ברוך הוא. וכן בעגן השבת, אשר המלאכות בלאו והמותרים בעשה כללי, שנאמר: השבת. ועוד אפשר זה (להלן כג כד) בעגרת השם.

וטעם הכתוב שאמר: כי קדוש אני ה' אלהיכם, לומר שאנחנו נזכה לרדקה בו בקיומנו קדושים. והנה זה בעגן הדבור הראשון בעשרת הדברות (שמות כ ב). וצוה איש אמו ואביו תיראו (פסוק ג), כי שם (שמות כ יב) צוה על הפבור וכאן וצוה על המורה. ואמר ואת שבתתי תשמרו, כי שם (פסוק ח) צוה על הזכירה וכאן צוה על השמירה. וכבר פירשנו (שמות כ ח) עגן שניהם. ואמר אל תפנו אל האילים (פסוק ד), והוא מלשון: ואם יפנה

טוב ירושלים

מים ראשונים. והייתם קדושים, אלו מים אחרונים. כי קדוש, זה שמן ערב. כי אפ"י שצוייים אלה הם מדרבנן, עיקר הפסוק בא להזהיר על כיוצא בזה, שנתנה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם המלכלים עצמם במותרות וכיעורים.

וכך הוא דרך הפסוק לדבר אודות ענינים כאלה בדרך פרט וכלל, שהרי אחרי שהפסוק מפרט את הדינים של משא ומתן שבין בני אדם, ואומר: לא תגוב, לא תגול, לא תונו, ושאר האיטורים, הוא אומר באופן כללי: ועשית הישר והטוב (דברים ו יח), כלומר, הוא מצוה כמצות עשה לעשות ישר ופורה וכל מה שהוא לפנים משורת הדין כדי להשביע את רצון חבריו, כמו שאפרש אי"ה כשאגיע לשם.

וכן אצל השבת הפסוק אוסר תחילה את המלאכות בלאו*, ואחר כך אוסר את הטרחות בעשה כללי של "תשבות".* ועוד אפשר זאת בעז"ה להלן (כג כד).

כי קדוש אני ה' אלהיכם, ולכן כשתתקדשו גם אתם תזכו להדבק באמונתו ועבודתו.

וההסבר של כי קדוש אני ה' אלהיכם* הוא, שזוכה להדבק בו ע"י שנהיה קדושים. נמצא שמוכן צווי זה הוא כמוכח הדבור הראשון של עשרת הדברות*.

והפסוק מצוה: איש אמו ואביו תיראו (פסוק ג), כי שם צוה לכבדם וכאן צוה לירא מהם.

והוא אומר (שם) ואת שבתותי תשמרו, כי שם צוה על הזכירה וכאן על השמירה. וכבר פירשנו (שמות כ ח) את המובן של שניהם*.

והוא אומר אל תפנו אל האילים (פסוק ד), והוא מלשון: ואם יפנה לכבך (דברים ל יז), אשר לבבו

פני ירושלים

בלאו, לא תעשה כל מלאכה (שמות כ י).

תשבות, שמות כג יב, לד כא. כי קדוש אני ה' אלהיכם, ומדוע עלינו להיות ג"כ קדושים בגלל זה.

של עשרת הדברות, אנכי ה' אלהיך, שמוכנו: עליך של שניהם, ש"זכור" הוא עשה, ו"שמור" הוא לית.

שיל"ת

ספר

חתם סופר

דרשות

השלם המפואר

ברך ראשון:

לפני ימי הסליחות, ז"ך אלול, ראש השנה
שבת שובה, יום כיפור

מרבנינו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת והידושי "חתם סופר"

יצא לאור במהדורה הראשונה בשנת תרפ"ט מכתב"ק,
בתוספת ציונים מתנ"ך ומחז"ל, והערות "שער יוסף"
על ידי הגה"צ רבי יוסף גפתי שטרן זצ"ל חתן הג"מ שלמה אלכסנדרו סופר זצ"ל
בן מרן רבי שמעון סופר זצ"ל אבדק"ק קראקא ובעל מכתב סופר
בן מרן רבנו המחבר זצ"ל

ועתה יוצא לאור במהדורה מושלמת חדשה ומפוארת
על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תוכב"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווייג

תפילת האומות לא תועיל ולבני הווכרים מהדין יעשה ה' רצונם ללא תפילה

אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר, המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד (תהלים כ' ח'-ט). פירוש לפי מה שכתב בחובת הלבבות שהצדיק הישר הקב"ה עושה רצונו בלא תפלה, יותר מהמבקשים דברים הרבה ואינם ראויים לכך. והנה אומות העולם גם כמה פעמים כי יצעקו אל ה', אינו באמת כי אם כסוסים הנ"ל, שכופים את הגוף במלחמה עצומה לכוף יצרים אך הפעם לקרוא אל ה', לכן לא מהני להם תפלתם. ואנחנו לא כן, כי גם כשאנחנו במדת הרחמים אנו זוכרים את הדין, ולא יפתנו רוב הטובות להגביר הגוף על הנשמה, לכן אלה ברכב ובסוסים, כנ"ל שהם רוכבי הסוסים, לכן המה כרעו בתפלה לפני ה' ואפיי"ה ונפלו, כי לא תועיל תפלתם. אמנם ואנחנו בשם יהו' אלוקינו נזכיר, כשנהוג עמנו במדת הרחמים - ה' הוא רחמים - מ"מ נזכיר תמיד במידת הדין אלוקינו, על כן לא נצרך להתפלל כלל כי רצון יריאיו יעשה (תהלים קמ"ה י"ט) ואנחנו קמנו בלא כריעה בתפלה ואפיי"ה ונתעודד.

רמו בכלים, כי בכ"ל ר"ת ב'ונה ב'ימה ל'עצמול, בלתי שמוע סדרי תשובה מקול מורים, והיו תולשים בשערו הרומזים אל המותרות לעוקרם בבת אחת לאמור עונות הדור סגיאין, ועשו חז"ל כב"ש, ר"ת כ"סיל ב'אולתו ש'ונה (משלי כ"ו י"א), שאותן האנשים לא יצליחו בשובם. אך ילך בהדרגה בעשרה סוכות מסוכה לסוכה, עשרה מדרגות בטומאה וכן בקדושה ל"א, ויעלה אחת לאחת ל"ב. ובכל סוכה אומרים לו הרי לחם והרי מים (שם ס"ז ע"א), פירוש שבעל תשובה יהיה באותו הפרק ובאותו המקום והחטא מוכן לפניו ומנוע, לא מכשולו כי אם מיראת ה' כל היום (שם פ"ו ע"ב).

גם אמרנו רמז בסוגיא שעסקנו בה מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל (יומא פ"ג ע"א). כי פירוש רש"י בולמוס חולי מחמת רעבון, פירוש שהוא בעל תשובה ורעב לשמוע דבר ה' (כעמוס ח' י"א). והסימן שלו שענינו כהות, הכוונה טח מראות עיניו עד שישאל לחכם סדרי תשובה, לא בונה במה לעצמו. ואמרו במתני' מאכילו עד שיאירו עיניו כנ"ל במאור התורה והיראה, וקמ"ל שלא לפסוע פסיעה גסה, כי אם מאכילין אותו הקל הקל תחלה אחת לאחת, לאט לאט.

מי יודע עוז אפך וכיראתך עברתך, למנות ימינו כן הודע ונביא לבב חכמה (תהלים צ' י"א-י"ב). כבר פירשנו

תוקף הדין תלוי בקידוש המודש בדי חכמים, ויראת שמים - ביד כל אדם

החולק עם השעיר מוכזז לבע"ת העולה בהדרגה, ומנוע מהחטא - מיראה

אמרן חז"ל (יומא ס"ו ע"א) **כבש עשו לוי כח מפני הבבלים שהיו תולשים בשערו נו'.** רמזו למה שכתבתי לעיל בסדרי התשובה, כי הנחי בבלאי טפשאי דיתבי בארעא דחשוכא כ"ט רוצים למהר בפסיעה אחת להוציא עוונותיהם בלי הדרגה, ואין לזה קיום כי חיש קל אחר ימים מעטים לכסלם ישובו. על כן

כה. למולך השעיר המשתלח לעזאזל. כט. לשון הש"ס יומא נ"ז ע"א. ל. לשון הש"ס חגיגה כ"ב ע"א. לא. ראה שפע טל חלק שפע שער ח'. לב. ע"ע חת"ס עה"ת בא נ' ב' ד"ה מי.

בזה באנפין שונין, במדרש (שמו"ר ט' שואלין להקב"ה ואימת יום הכפור לבית דין שלמטה בידו לקדש החדש כשמקדשין החדש יתיב, ישבו כסאות תוקף הדין ל"ג. והנה (ברכות ל"ג ע"ב) ד מיראת שמים, כן שמים, ומ"מ נפקו בית דין, דזהו תלוי ירא שמים, משא"ו בידי חכמים דוקא (ברכות)

זזהו מי יודע עו השנה כשתו יודע, שאפילו מלא וכיראתך עברתך, כ

לג. כ"כ מוזן גם בשו" ויע"ע בדעת זקנים לנ' לו. ראה שער הכוונה יום זה לתפלת יום ש סוף העולם שתדמה ל חדשות שלא נתבררו בכל יום ובכל שעה לנ' אחרת זולתה". לו בנפשותם שישובו מיד יעמודו לא יכלו מלט ל לבטל הגזירה, מה שא לפי שכשמראין לאדם לתת לו הערה שישוב אפילו בשבת בענין שי שהוא שואל ומשיב או (ברכות י"ט ע"א) אם ר תשובה, שמוא עשה ר

מגילת אסתר

עם

פירוש הגר"א השלם על דרך הפשט, הרמז והסוד

עם השמטות ותיקונים מדפוסים ראשונים וכתבי-יד
בתוספת מראה מקומות, חילופי גירסאות, מקורות וביאורים

ועם פירוש רש"י ז"ל מוגה ומפוסק

וספר יוסף לקח

להגאון הקדמון מוהר"ר אליעזר אשכנזי זללה"ה

בעמ"ם מעשה ה' על יציאת מצרים

מוגה על פי דפוסים קדמונים ומפוסק

מהדורה שניה מורחבת

עם מכתב ברכה, ציונים והערות מאת
הגאון רבי שלמה ברעוודה שליט"א

נערך בס"ד על-ידי

חנן דוד בלא"א יצחק הכ"מ נובל

ירושלים עיה"ק ת"ו

שנת תשנ"ב לפ"ק

אֶת־שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמַה־יַעֲשֶׂה בָּהּ: יֵב וּבַהֲגִיעַ תֵּר וְנַעֲרָה וְנַעֲרָה → לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרֹשׁ מִקֵּץ הַיּוֹת לָהּ כְּדַת הַנְּשִׂים שְׁנַיִם

רש"י

(יא) ומה יעשה בה. זה אחד משני לדיקים שניתן להם רמו ישועה, דוד ומרדכי. דוד שנאמר (שמואל א') י"ז ל"ו) 'גם את הארי גם את הדוב הכה ענדך', אמר לא צא לידי דבר זה אלא לקמוץ עליו להלחם עם זה. וכן מרדכי אמר, לא אירע לנדקת זו שחלקם למשכב נכרי אלא שעמידה לקום להשיע לישראל, לפיכך היה מחזר לדעת מה יהא נקופה: (יג) חר. זמן:

פירוש הגר"א ע"ד הפשט

(יא) לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה. שהיה מרדכי מצטער על שני דברים, א' — שהיה יודע שאסתר צדקת גדולה וטובת הרשע רעה אצלה והיא מצטערת ע"ז מאד, והיה מתיירא שלא תחלה מחמת גודל הצער. ב' — היה מצטער ומתיירא שלא יהרגו אותה מחמת שהיתה מטמנת עצמה ולא היתה רוצה לילך כנ"ל. וז"ש לדעת את שלום אסתר' — פ"י אם אינה חולה. 'ומה יעשה בה' — אם לא (הרגו) [יהרגו] אותה:

(יב) ובהגיע תר נערה ונערה כו'. על פי פשט יש בזה דברים מיותרים שאין בהם צורך כלל. ונראה שרמוזי לנו בזה על הנשמה שנקראת נערה: כדת הנשים. פ"י, שדין האשה ליתן לה י"ב חודש לתכשיטין. והוא, שבכל ר"ה ויו"כ האדם חוזר בתשובה וצועק חטאתי

חילופי גירסאות (יא) שהיה מרדכי מצטער על ב' דברים. נכמ"י א' ב' וד': שהיא מצטערת על ב' דברים, וז' דשינוי האל. נכמ"י ג' פ"י, ב' דברים דאג. ב' מיקנט ע"פ מ"ל. נד"י: וגם. (הרגו) [יהרגו]. מיקנט על דעת נלמנ, ע"י מקו"ב.

(יב) בזה. מיקנט ע"פ מ"ל. נד"י: בו. ע"פ משפ... ונראה שרמוז כו'. נכמ"י ג': היות שרבו כוח יחורי הלשון, והוא כבון הרשו, שרמוז כו'. שדין האשה ליתן לה. נלל כמ"י, מ"ל ואנן שלמה: שדין הוא ליתן לאשה.

מקורות וביאורים

(יא) שהיה מרדכי מצטער על ב' דברים כו'. יסוד כל הדיבור ביוסף לקח כאן, אולם פירש רבינו פחדו של מרדכי על אסתר פן תחלה מחמת דאגתה שלא יהרגוה.

וטובת הרשע רעה אצלה. כדאמרי' נזיר כ"ג ב': א"ר יוחנן, כל טובתן של רשעים אינה אלא רעה אצל צדיקים ע"כ.

שהיתה מטמנת עצמה, ולא היתה רוצה לילך כנ"ל. כל' וגם בשלקחה לא היה זה ברצונה אלא בע"כ וכמ"ש לעיל פס' ח', עיי"ש ובמקו"ב שם ד"ה ותלקח.

לדעת את שלום אסתר' — פ"י אם אינה חולה. ע"י בפ"י ראב"ע כאן: 'את שלום אסתר', אם היא צריכה לרופאים ע"כ.

(יב) על הנשמה שנקראת נערה. רע"מ כי תצא רע"ז א': 'כי ימצא איש נערה בתולה' כו', אשר לא אורשה, בת יחידה דא נשמה ע"כ. וע"ע בת"ז (תיקון כ"א), ושם בבית הגר"א (ס"ה א' ד"ה וכמה דבערב) דמשמע דמפרש לה על הנשמה.

כדת הנשים, פ"י שדין האשה לתת לה י"ב חודש לתכשיטין. כדאיתא בכתובות נ"ז א' במשנה. וז' דכוונת רבינו בזה דהיינו דנקט קרא 'כדת' דהיינו כדת של תורה, כעין שדרשו ז"ל אדלעיל א' ח', עיי"ש בפירושו.

בראותה אמר לדעת שלום א' אמר 'ומה יעשה בה' כלומר ב' בה. והטעם מכאן על מה העני הזאת, כי גדול מוראה של נ' נכתבה בספרי דברי הימים לו יותר ספק אחד באומרו 'בהקב' יד הג' ולא נאמר 'אל בית הג' אסתר אל בית המלך אל יד ה' כאשר היו באות לא היו מולו' אם אל יד הג', אבל אסתר ה' ומשם תולדות אל יד הג'. ובר' ותראה הפליטה, באומרו שהול' שו' נלקחה באונס ושהת

סלח ל'י, והקב"ה ברוב ו' תלוי, אם יחזור בתשובו ימחלו"י. וכן דינו של הק

חילופי גירסאות י. נכ וז"ש. [לז], ע"פ כמ"י א'. יח', שאף אם ימצא עוד בקל בו

וע"י בפירושו ע"ד הר' השרים את יפיה, אם הוא [הנ] ע"כ.

והקב"ה ברוב חסדיו ורו' ועונותיו. מלשון הכתוב) את עון עבדך. ועיין ר"ה' ל"ד ו' — מטה כלפי חסד רי"ש מעביר ראשון ראש רבא ועון עצמו אינו נמחק מחשיב בהדייהו ע"כ. ולנ' לפרש בסוגיא זו ד'מעביר שמבאר והולך, ולבארה שהוא מלשון השמטה וזכיות בלבד. ויש לסיי' הבאה בגמרא שם: אמו מדותיו מעבירין לו על כל מרדקין אחריו וכמבאר שו"ר שכן כתב הגר"ע שו"ר ח"ב (ש"ג פט"ז עמ' 'מעבירין לו על כל פשעי הגר"א במגילת אסתר ע

12

עֶשֶׂר חֳדָשׁ כִּי בָּן יִמְלֹא וַיְמִי מְרוֹקִיָּהוּ שֵׁשֶׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֶּרְ וְשֵׁשֶׁה חֳדָשִׁים בְּפִשְׁמִים וּבְתַמְרוֹקֵי הַנְּשִׂים: י וּבִזְהָ הַנְּעֵרָה בָּאָה

פירוש הגר"א ע"ד הפשט

אך מחמת חטאים שלעבר יעניש אותו... וז"ש (ליוג' מ' ד') 'אם בניך חטאו לו וישלחם ביד פשעם', פי' אף שלא עשו אלא 'חטא' שהוא שונגי ואין ראוי לשלחם בעד זה, אבל שלחם ביד פשעים שהיה להם כבר, ועכשיו מחמת החטא חשבו אותם... וזהו שאנו אומרים: (נ'והו' רמ"ס): 'כי בחטאינו ובעונות אבותינו' [כו"י, פי' שבעונות אבותינו] חרב בית המקדש, ועכשיו 'בחטאינו' — שאין לנו לחייב ע"ז, אעפ"כ אינו נבנה מחמת שחושבין לחטאינו עוונות אבותינו... וזהו שכתוב שממתינו לה קץ שנים עשר חודש, 'כי בן ימלאו' ימי מרוקיהו, פי' הימים שימריקו את עצמן מן העבירות: **אֲשֶׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֶּרְ**. פי' כי כל דבר כרא הקב"ה בארם לצורך חוץ מן השערות

חילופי גירסאות לא ידעה... יעניש אותו נכמ"י ג': אינו ראוי לעונש חמור, אך יצדפו החטאים שעברו ועונשו פשעים נכמ"י א' וז', מ"ז וז"ש: 'פשעים' חשבו אותם נכמ"י ג': נחשבים. נמ"ל: צדפום. וזהו שאנו אומרים. נכמ"י ג': ח"ש, וע"י מקו"כ. [כו"י, פי' שבעונות אבותינו]. ע"פ כהמ"י מ"ז וז"ש, וע"י מקו"כ. פי' שבעונות... שאין לנו לחייב ע"ז נכמ"י ג': כי עוונות אבותינו נרבו לחרבן המקדש, ועתה אף שבחטאינו אינו ראוי לחרוב... מהסת שחושבין לחטאינו עוונות אבותינו. נכמ"י ג': מחמת שהן גורמין לחשבון עוונות אבותינו. נמ"ל: שמצדפין חטאינו לעוונות אבותינו. וז"ש... שנים עשר חודש, כי בן ימלאו בו. תיקנו ע"פ כמ"י ג' וז"ש. נכמ"י ג' מ"ז וז' ורשא תרמ"ז י"ב חודש הוא סוף דינו, ואמ"כ ממסיל הדינו: כי בן ימלאו בו. וכד' ירושלים מל"ב סוף הדיבור הוא: הוה שממתינים להקץ, ואמ"כ ממסיל הדינו: י"ב חודש כי בן ימלאו בו. נד' ורשא מל"ז נשמטה הנקודה לאלו להקץ, וע"י מקו"כ.

מקורות וביאורים

אך מחמת חטאים שלעבר יעניש אותו. ע"י לעיל ד"ה והקב"ה. ואם בניים הרברים, יש לפרש דהיינו דאמר רבא שם, דאי איכא רובא עוונות מחשיב בהדייהו.

'חטא' שהוא שונגי. כדאיתא ביומא ל"ז ב': 'לכל חטאתם' — אלו השגגות, וכה"א (ויקרא ד' ה') נפש כי תחטא בשגגה ע"כ.

אבל שלחם ביד פשעים בו ועכשיו מחמת החטא חשבו אותם. ר"ל ד'פשע' היינו מרד כדאמרי' ביומא שם: 'פשעים' — אלו המרדים, וכה"א (מ"ב ג') מלך מואב פשע בו ע"כ. וז"ל הגר"א בדבר אליהו איוב שם: פעמים אדם נלכד בחטא קטן וקל כעידן ריתחא, שוכרין לו עונותיו הראשונים, כמאמר (משלי ה' כ"ב) 'עונותיו ילכדנו את הרשע' — שעשה כבר, ועתה 'בחבלי חטאינו יחמך' בן 'בניך' באין ספק בעת 'חטאי לו', 'ישלחם ביד פשעים' אשר מכבר, וגם ע"י דבר קל גתעורר הפשע ע"כ.

זהו שאנו אומרים כי בחטאינו ובעונות אבותינו [כו"י]. ע"פ כהמ"י ומ"צ, והיינו: 'כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו', והוא מקרא בדניאל ט' ט"ז [ובכתי"ג]

(יג) ובזה הנערה באה. פיר' כן בראותו אמרו הכתוב 'לכזא' אמרו 'נתן לה' אין הרברים ה' מתנה לא שחוק וימי זמר, ועוד מה לנו לספר זה בשאר נעדרו הספור כמה שלא רצתה שחוק יאמר הני, ועוד מה תועלת זו הרשות הוה שהיא תבחר השח' לומר שלהיות שמלך במשפט י'

שהם מותרות, והן כנגד תצא למלחמה (דנכ"ס כ" המותרות. וז"ש 'ששה ה' סמכת, שמשיר את השיען וששה חדשים יגיל את נ הנשים' — שהן ל"ת, ד

(יג) ובזה הנערה בא

חילופי גירסאות המותרות כי מ"ז וז"ש (ויח' המסך לשון הגמ' שהן נכמ"י ג': במצות השל"ת כ"ז

י"ב חודש כי בן ימלאו ו שמצדפנים לחטאינו עוונות להקץ. וכד' ורשא תרל"ו: 'להקץ, וייתכן שעפ"י נע חוץ מן השערות שהם מ אלקין שערי דמתערבין עם ממותרי מותא ע"כ. ובס' ע"א): וכבר ידעת כי כל ד נפקא בו ע"כ [מת"ח א' ז

וזהו מרומז בפרשה כי תצא בו. ז"ח פ' כי תצא: 'וגלחה צפרניה' — ותדכי מההוא ע"כ. וז"ג ע"ט א': אתעו ואשרי וזהמא באתר דלא ואתרבי שעריה לדכור ושערהא רבא וטופרנהא ו ואמרו בגמרא מאי שמן ה את השיער [ומעזין את ה

יוסף לקח

הללו היה אמנם עיוות הרין והריסת המשפט וחכם מפורסם לקחת בת איש אשר בחיכו ולתולוכה למלך בשביות חרב, ואם לא יחפין בה המלך תבך על בתוליה על החרים ותשוב שלא כנעוריה בית אביה הלא הכלם, ואין זה רק זרעה עולה וקצירת און. לכן רצה המלך הזה בהיותו אוהב משפט שינתן לכל נערה כל שאלתה כדי לבוא אל המלך, ואחר שהיא שואלת הרי נתרצתה לו ברצי כסף ואין לה עוד מקום לתרעומת על המלך אם לא יחפין בה שהרי על מנת בן שאלה שאלתה וניתנה לה, וזה אומרו 'זבה הנערה באה כל

(יג) **זבה הנערה באה.** פרש"י שחוק ומיני זמר, ופירש בן בראתו אומרו הכתוב 'לכוא עמה מכית הנשים'. אבל אומרו 'נתן לה' אין הדברים האלה מורים אלא שהיה שם מתנה לא שחוק ומיני זמר, ועוד אם היה שחוק ומיני זמר מה לנו לספר זה בשאר נערות, ומה שבת היה לאסתר הספור כמה שלא רצתה שחוק ומיני זמר וולחי את אשר יאמר הני, ועוד מה תועלת ותוספת טובה היה לנערה הרשות הזו שהיא הבחר השחוק והמיני זמר. אבל ידמה לומר שלהיות שמלך במשפט יעמיד ארץ ובקבון הנערות

פירוש הגר"א ע"ד הפשט

שהם מותרות, והן כנגד דברים המותרות שאין צריך להם להיות באדם. וזהו מרומז בפרשה כי תצא למלחמה (לנשים כ"א י"ג) כמ"ש בזוהר, 'וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה' — שהם המותרות. וז"ש 'ששה חדשים בשמן המור', ואמרו כגמרא (מגילה י"ג א') מאי שמן המור — סמכת, שמשיר את השיער [ומערן את הכשר], וזהו שישליך תאוות המותרות כל ששה חדשים. וששה חדשים ירגיל את עצמו במצותי שהן עשה ול"ת, וזהו 'בבשמים' — שהן עשה, 'ובתמרוקי הנשים' — שהן ל"ת, דהיינו שימרק עצמו שלא יעשה עבירות. וכך ירגיל כל השנה: **זבה הנערה באה בו.** פי' אם הוא נוהג בן כל השנה, היינו חצי בתשובה ובהשלכת

חילופי גירסאות המותרות. נכמ"י א' וז"ל: המותרים. נכמ"י ג' ונכמ"י: המותרים. [ומערן את הכשר]. ע"פ נכמ"י א' כי מ"ג וז"ש (והוא המנחם לזמן הגמ'). המותרות. מיקננו ע"פ כהמ"י מ"ג וז"ש. נד"י: המור. כל. נכמ"י א': כך. במצות שהן. נכמ"י ג': במצות השי"ח ב"ה. ירגיל. נכמ"י א': יפבול.

מקורות וביאורים

שם: מאי שמן המור, ר' חייא בר אבא אמר סטבת, רב הונא אמר שמן זית שלא הביא שלישי. תניא ר' יהודה אומר אנפקינן שמן זית שלא הביא שלישי, ולמה סכין אותו, שמשיר את השיער ומערן את הבשר ע"כ. וכתב המהרש"א בח"א שם ח"ל: ובשמעתין משמע דפליגי, אבל בתרגום (כאן) פירש את שניהם בשמן המור ח"ל, וירחץ בסטבת ואנפקינן דמנתר ית שערא כו' ע"כ.

שושליך תאוות המותרות כל ששה חדשים, וששה חדשים ירגיל את עצמו במצות בו. בביאור אגרות ב"ק צ"ב ב' (ד"ה ועבדתם) כתב ח"ל: הן שני יצרים שהן הצנת והחמת, שמהן באים מאחר החימום על ל"ת, ומהשני הצנת על עשה. וכנגד ימות החמה וימות הגשמים, שלכן אדם נידון כניהם ו' חדשים באש ו' חדשים בשלג ע"כ. וכ"כ עוד בפירושו למשלי כ"ב ה' בסו"ד, ובביאורו לת"ז ת"י ל"ב (פ"ד ב' ד"ה אלן ממנן). ועפ"י נראה שכוונת רבינו כאן לבאר דרכי התשובה כנגד שני יצרים אלו כפי חילוק ימות השנה, וע"י מש"כ בס"ד בעיונים בסוף הספר.

י"ב חודש כי בן ימלאו בו, ונ' הכוונה דמשום שמצדדים לחטאינו עונות אבותינו אנו ממתנינים להקץ. ובד' ורשא תרליז נשמטה הנקודה לאחר 'להקץ', וייתכן שעפ"י נשתבש ד' ורשא תרמיז.

חוץ מן השערות שהם מותרות. זח"ג קל"ד א': אלן שערי דמתערבין עם אינון דתליין כו' דנפקי ממתרי מוחא ע"כ. ובס' מבו"ש לרח"ו (דף מ"ג ע"א): וכבר ידעת כי כל השערות ממתרי מוחא נפקא כו' ע"כ [מת"ח א' שליט"א].

וזהו מרומז בפרשה כי תצא למלחמה כמ"ש בזוהר כו'. ד"ח פ' כי תצא: 'וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה' — ותרכי מההוא זוהמא דאטיל בה נחש ע"כ. זח"ג ע"ט א': אתער חויה תקיפא לעילא ואשרי זוהמא באתר דלא אצטרך ואתחבר בנוקבא ואתרבי שעריה לרכורא ונוקבא אסתאבת ושערהא רבא וטופרנהא סגיאו כו' ע"כ.

ואמרו בגמרא מאי שמן המור — סטבת, שמשיר את השיער [ומערן את הכשר]. זה לשון הגמרא

'אכלתי יערי עם דבש' (שיר השירים ה, א)

יִשְׁכַּל אֹתָהּ בַּעֲרַת הַדְּבַשׁ וַיִּשֶׁב יָדוֹ אֶל פִּי וְהִאֲרָה עֵינָיו
כִּי טַעַמְתִּי מַעַט דְּבַשׁ הַזֶּה (שם, פסוק כב)

סֵפֶר יַעֲרֹת דְּבַשׁ הַשְּׁלֵם וְהַמְּנַקֵּד

דְּבַרֵי מוֹסֵר וּדְרָשׁוֹת
מֵאֵת פֶּאֶר יִשְׂרָאֵל וְקִדְוָשׁוֹ הֵלֵא הוּא הַגָּאוֹן הַנּוֹרָא בְּגִלְהָ וְנִסְתָּר
אֲדוֹנֵינוּ וְרַבְּנוּ רַבֵּן וּמְאֹרֵן שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹתֵיהֶם
מְרַנָּא וְרַבְּנָא יְהוֹנָתָן אֵיִיבֻשִׁיץ זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ

חֵלֶק רֵאשׁוֹן

מוֹפִיעַ לְרֵאשׁוֹנָה מִחֵדָשׁ מִתּוֹךְ כַּתְּבֵי יָד
וְעַל פִּי דְפוּס רֵאשׁוֹן קְאָרְלֶסְרוּא שְׁנַת תַּקל"ט לְפָרְט קָטָן
עִם הוֹסְפוֹת רַבּוֹת חֲשׁוּבוֹת וּנְדִירוֹת
וְכֵן מִקְמַח גָּדוֹל וְתַכָּן עֲנִינִים רַחֵב וּמְפֹרֵט
רְאֵה זֶה דְּבַר חֵדָשׁ מוֹסֵף עֲלֵיהֶם

סֵפֶר
שִׁירֵי מִצְוֹת
עַל תְּרִי"ג מִצְוֹת
סֵאֵת
רַבְּנוּ הַמְּחַבֵּר ז"ע

קוֹנְטָרַם
מְתוֹק מִדְּבַשׁ
הַנְּהוֹת עַל הַיַּעֲרֹת דְּבַשׁ
מְלוֹקֵט מִסְפָּרֵי
גָאוֹן עֲוִינֵנוּ תְּחִיד"א ז"ע

פֶּה עִיר הַקֹּדֶשׁ יְרוּשָׁלַיִם תְּכַנֶּה וְתִכְוֶנֶן
שְׁנַת הַגָּאוֹן מו"ה יְהוֹנָתָן עֲנ"ג לְפָרְט קָטָן (תש"ס)

בכל מיני סגלות המועילות לבטלו, הן בתורה הן בקריאת שמע הן במיתה.

בפסוק של דבר, ימים האלו הם ימי חפץ ועת רצון לה' וראוי מבלי לאבד רגע. וכבר אמרו (אבות ה, יז), יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא. ויש להבין כי אין זה מסוג אחד, כי אלו אמר יפה שעה אחת במעשים טובים משנים רבות מעשים טובים, הנה מסוג הענין, וכן אם אמר יפה נעם ותענוג בזה מן זה, הנה מסוג הענין, אבל יאמר מה שאינו מסוג אחד, ואמר יפה שעה אחת בעבודת ה' מכל נעם ותענוג בעולם הבא, אין זה מסוג אחד.

אבל הענין, כי יש לאהב ה' באהבה שלמה ולעבד אותו בתכלית. והאזהב באמת, כאשר יעשה לאהבו איה נחת, יערב לעצמו כאלו קבל הוא כל הנחת שבעולם והיה מתעורר בכל עדוניהם שבעולם, כי אין נחשב לו דבר נגד שמצא מקום לנחת אוהבו וזהו לו בתכלית הנחת, וזהו גדר האהב השלם. ואם פן האהב לה' בכל לב ונפש כראוי, והיה לו יותר לנחת ותענוג בשעושה דבר לרצון ה' מכל תענוג שבעולם, ובפרט לאהב ונאהב הגדול בזה, הלא עבדי מלך לעשות רצון המלך הנאהב אצלם, ילינו בקיץ וחרף קר וחם על פני שדה, וממש אין להם לאכל. וזה אמרם, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בזה העולם, כי בזה עושה נחת לה', ואם פן יהיה לאיש תענוג וערן יותר מכל ערן בעולם הבא, בזה עושה נחת להקדוש ברוך הוא, מה שאין פן בעולם הבא, שאין בו מצוה ונחת לה', והאזהב השלם יבחר בנחת אוהבו יותר

מנחת עצמו, ולקד אמר יהיה לאדם יפה לנחת בעולם הזה.

והנה בימים אלו הם ימי תשובה, וראוי → לאדם לפשפש במעשיו כאשר אמרתי. והעקר בגדר להתרחק מקצה לקצה במה שדש בעברה. כי אמרו (ברכות נד.) בכל לבך בשני יצריך יצר הרע והטוב, ותינו כי לב האדם בו משפן נפש טבעי נפש בהמיו, והיא נפש מסטרא דיצר הרע המפתה לאדם לילך אחר ההבל כמו שכתבתי לעיל, וכן משפן נפש מדבר שהוא אדם והוא ממה שבא לו מן השמים, ברכתיב (בראשית כ, ז) ויפח באפיו נשמת חיים, והוא יצר טוב כי כל ענינו לטוב, וצדיק גמור גובר עד שיצר הרע נעשה טוב, ותינו נפש (בהמה) [בהמיו] נעשה נפש שקלי, ואוכל הכל למצוה, אין בו פניה לתורה כלל, רק לחוץ גופו, ובפרט להיוצעים פנות אכילה, שקלו הוא ממש בעין קרן ובה, כי מעלה מדרגת חי למדבר, ועל זה נאמר (יחזקאל מא, כב) זה השלחן אשר לפני ה', וכן היא אכילת קרבנות וקדשים בלו כליל לה'. וכן כל מעשה צדיק, וזוג, בלו לה' לקום מצותו, ואין צריך לומר בסודות געלמים אשר אין כאן מקומו, ולקד נאמר (בראשית כה, כא) ונעמר יצחק לה' לנוכח אשתו, רצה לומר כשהיה מונג עם אשתו לא היה פניה רק בתפלה לה' לקום מצוה, וכן בכל חמדת הזמן, הכל כליל לה'. והלבנה נעשה קמרת מעלה ריח טוב, ותמיד הפרש בין ח"ת לה"א כמו חמין אותיות מצה, רק ההבדל בין ח"ת לה"א זה הוא מסטרא דמסאבא וזה מסטרא דקדשה, וכן חלבנה ולבונה, וזה מסטרא דקדשה וזה מסטרא דמסאבותא.

L

אָמַנָם קמרת הביא פגית היצר הרע לטוב, וזהו מעשה קמרת בצדיקים שעוקדים יצר הרע לטוב ונהפך הוא, וחלפנה נתן ריח טוב, ולקד כהן שלא היה צדיק תמים בקמרת נענש, וזהו כי לא נהפך יצר הרע לטוב ונקרא אש זרה. וצריך הצדיק האוחז בזה למעט המותרות, כי אם ירבה וירדף המותרות אי אפשר להיותו פלו טוב ונקי, כאמרם (סנהדרין כט) כל המוסיף גורע, ולקד בלחם הפנים אמרו (ויקא לט) שהגיעו כפול, כי בזה המעוט משבח לזו יצר הרע לטוב, ולקד בקמרת נאמר (ויקרא כ, יא) כל שאור וכל דבש לא תקטירו, ולא היה בקמרת דבש כי הוא מותרות כשאור ודבש, ולקד נאמר (משלי כה, כו) אכל דבש הרבה וכו'. אבל פיגוני הולך בדרך ממצע, נותן פנים ליצר הרע לנפש בהמית, אוכל ונהנה מתאות המשגל וכדומה להנאת ותמדת הגשמי, אך נותן פנים ליצר טוב מבלי לאכל כי אם דבר המתיר ובזמן הראוי בשפתות וימים טובים, אבל לא להרבות מענוגים בחל ולעשות חס ושלום כל ימיו כחגים, ולא יתן לנשים ורים חילו, ולא יתן עיניו בנשים אחרות, ויכרת ברית לעיניו, וכדומה בכל דרך ממצע, אשר ממש אין דבר שאין בו מעין הדעת טוב ורע, וזהו כל עניני פיגונים. וצדיקים הנ"ל הם האוכלים מעין החיים, ובינוני מעין הדעת טוב ורע, מתהפך מרע לטוב ומטוב לרע.

אָבֵל רשעים ההולכים אחר יצרם, ובעונותינו רבים כל דבר שעושים הוא הכל לפניה אחרת, לגאונה, לקנאה, ולהכעיס לחברו, ולעשות קרדם לאכל הימנו וכדומה, אין לד דבר שאין לו בו

פניה שלא לשם שמים, עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפינתם (סוטה ב), והם עושים עין של מעלה ככניכול כאין רואה חס ושלום, אלו שמהפכין יצר טוב ליצר הרע והם מגרשים לגמרי מגן עדן, ועל זה נאמר (בראשית ג, יח) וקוץ ודרדר תצמיח, ודרדר גימטריא ח"ת, והם היו החתמים שכל מעשיהם היה לרע והיו לקוצים ודרדר, ולקד אמרה רבקה (בראשית כו, כו) קצתי פתני מפני בנות ח"ת, ויקא שנהם רשעים.

וַעֲלֵ זה נמשל יצר הרע וסמרא אחרת, כמו שכתבתי לעיל, על לוחתן שהוא מורה על יצר הרע. ורשע שרוצה לכנס בתשובה ולבוא לדרך זו עדן, אין הכרוכים מניחים אותו כלל, עד שהקדוש ברוך הוא חותר חתירה במקום אחר בפתח אחר, מה שאין הכרוכים השומרים דרך הקדש יעבדוהו, וזהו הפותח שער לדוקקו בתשובה.

נזה הבעל תשובה צריך לחזק עצמו מבלי תח חלק ליצר הרע, כי להכניסו בקדשה אי אפשר, ונס לעשות כעין הדעת טוב ורע כפינוני הנ"ל גם כן אי אפשר, כן יסור לרע חס ושלום כי כבר עלול לקד, ולכן צריך להתרחק ולשמר עצמו מפל עניני יצר הרע מבלי לאכל כי אם לקיום הגוף, ולהתענות, וכלי לעשות שום תענוג נשמי וכדומה, באפן שיהיה יצר הרע ויצר טוב נפרד נפש שכלי מנפש בהמיו, ויגרש נפש בהמיו, בדרך ישב עם נפש שכלי, ואז הקדוש ברוך הוא יקרבו בימין צדקו ותומך תמימים ה', וזהו לב נשפר, שנשפר הלבבות יצר הרע מוצר טוב, ודרשין בכל לבקד כנ"ל, אך בעל תשובה צריך להיות

16

לו לב נשפר שנפן ולקד לב נשפר ו (תהלים נא, יט) ה ונדהו עינו תקיעו אמרנו בדרו הוא קול היוצא נ שלש פתות אלו, הלב בשופר שהוא נשמת חיים, כי שופר, כי אף הוא מאריך לעורר בו ולקד שופר הוא לבכם הכל בכונן והוא קול תקיש והפיגונים שהם בתרועה כמו שני והוא תקיעה ושבו בעלי תשובה הם כמו שכתבתי. זה ויהיה י"ו והוא י"ו לצעק תמיד וי' ו ראש השנה לב: ו

וַעֲבֵ כל זה, תכל אמרם (ויק תשובה, באותו שקשור פה בכלב הרע. ובה תבינו שם נקרא משפ מקום וכונן חציו אדם, וכמו שנאמר פק מ"ה) ששורר לולי קברו של כ עון, באותו מקונו משחית המתעה

הענין ונדר גדר, כי אין די פמה שישוּבוּ
 בַיָּמִים אֱלֹהִים, וְאַחֲרֵי־כֵן כַּאֲשֶׁר יַעֲבֹרוּ יָמֵי
 מוֹעֵד וּזְמַן הַלֵּלָה, יֵשׁוּבוּ לְכַסְלָה חַס וְשָׁלוֹם,
 וְעַקֵּר הַתְּשׁוּבָה לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ מִבְּלִי
 לַעֲשׂוֹת כֵּזֶה. וְאִמַּת מְצִינֵנוּ בְּפִוְסָקִים הַמְרוּחַ
 לַיָּמִים אֱלֹהִים יוֹתֵר מִשְׁאֵר יָמִים, וְסִמְכוּ
 אִירֹשְׁלָמִי (שִׁבְתָּ פ"א ה"ג ע"ג ע"ס) דְּאָמַר, אִם
 אַתָּה מְצִי לְמִיכַל כָּל שְׁתָּא חֲלִין בְּטַהֲרָה
 אַכְל, אַכְל אִם לֹא, אַכְל עֲשֶׂרָה יָמִים, וּפְרָשׁוּ
 דְּכֹנְתֵיהוּ עַל עֲשֶׂרָה יָמִים תְּלֵלוּ.

וּבְאִמַּת לְפִי עֲנִיּוֹת דְּעִתֵי כֹנְתֵיהוּ לְמַה
 שְׁאָמְרוּ (ראש־השָׁנָה ט"ו) תֵּיב אֲדָם
 לְטַהֵר עֲצָמוֹ בְּרַגְלֵי כְּנֹדַע, דְּכֵהִיב בְּנִבְלָתוֹ
 לֹא תַגְעֵי, בְּרַגְלֵי, וְסִבְרָא לְהוּ דְרֵאשׁ הַשָּׁנָה
 אִינוּ בְּגֵדֵי הַרְגֵל, כְּנֹדַע דְּעַת רַבִּים דְּסִבְרָא
 לְהוּ הִכִּי, וְאִם־כֵּן בְּזִמְנֵי הַזֶּה שְׁנֵי יָמִים שֶׁל
 יוֹם־טוֹב רֵאשׁוֹן, וְשְׁנֵי יָמִים שֶׁל יוֹם־טוֹב
 אַחֲרוֹן דְּפֶסַח, הוּא אַרְבַּעַה יָמִים, וְכֵן
 בְּסִכּוֹת, וְשְׁנֵי יָמִים דְּעֲצֵרָת, הָרִי עֲשֶׂרָה יָמִים
 דִּישׁ כְּהֵם תֵּיב לְטַהֵר, וְלִכְדֵּי יֵשׁ לְאַכְל חֲלִין
 בְּטַהֲרָה, דְּבַיָּמִים אֱלֹהִים תֵּיב לְהַטְהֵר.

אֲמִנָּם מִכְּלִימָקוֹם הַטִּיבוּ אֲשֶׁר דִּבְרוּ,
 דְּסִמְכוּ עַל עֲשֶׂרָה יָמִים תְּלֵלוּ, לְפִי
 דִּישׁ לְהַזְהִיר בְּאַזְהָרוֹת יְתֵרוֹת בַּיָּמִים אֱלֹהִים,
 וְיֵשׁ כְּהֵם כְּמוֹ רַגְלֵי, שְׁלֹא יַעֲסֵק אֲדָם בְּשׁוֹם
 מִשָּׂא וּמִתֵּן וְעַסֵּק, וְהִנֵּה כָּל עַסְקוֹ בַּיָּמִים
 אֱלֹהִים לְהַזְהִיר ה' וְיִרְאֵהוּ, וְלַעֲשׂוֹת לְרוּחוֹ
 מִשְׁקַל וְגֵדֵר פִּיצֵד וְתַנְחַג כָּל יָמָיו, כִּי יָמִים
 אֱלֹהִים עֲלוּלִים לְכַד, וּבְאִמַּת לֹא סָגִי בְּמַה
 שְׁמוֹנֶה נִפְשׁוּ, אַף גַּם יַחֲשֵׁב לְזִכּוֹת לְזוּלָתוֹ.
וְאָמַר (פִּתְהַרְרוּ כ"ב) שְׁה' תִּפְסֵי לְדִרְבְּעָם
 כְּבִגְדוֹ וְאָמַר חֲזֹר בְּךָ וְאַנִּי וְאַתָּה

וְכֵן יֵשׁ נִטְיָל כְּנִגְדֵנוּ, וְאָמַר מִי בְּרֵאשׁ,
 אָמַר הַקְּדוֹשׁ־בְּרֻךְ־הוּא בֵּן יֵשׁ, אָמַר אִי
 הִכִּי לֹא בְּעֵינָא, עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ, וּכְבָר
 אָמַרְתִּי בְּדְרוֹשׁ הַקְּדוּם פְּרוּשׁ נִחְמַד עַל זֶה,
 וְהוּאִיל דְּקֵאִי כְּהֵאִי עֵנִין אָמַרְתִּי לְהִזּוֹת
 נְאֻמָּה וְנִשְׁנִית וְנִמְתִּיק הַדְּבָר בְּיוֹתֵר כְּעַתָּה,
 כִּי הַדְּבָר תְּמוּתָה, חֲרָא, דְּמַה קְפִידָא
 לְדִרְבְּעָם אִם יִלְךְ אַחֲרֵי דְוֹד אוֹ לֹא, וְעוֹד... *
 דְּעַקֵּר בְּהַתְּשׁוּבָה הוּא לֹא בְּתַעֲנִית וּכְדוּמָה
 לְכַד, רַק לְרֵאוֹת לְהַסִּיר מֵאִתּוֹ סְבָה
 הַמְבִיאוֹת לְיַדֵי חַטָּא, כַּאֲשֶׁר הָרופֵא לֹא יוּכַל
 לְרַפְאוֹת לְחוּלָה, אִם לֹא שְׁיָסִיר הַסְּבָה
 הַגּוֹרְמַת לְמַחְלָה, כֵּן הַדְּבָר בְּחוּלָה נִפְשׁ,
 וְהוּ בַיָּמִים אֱלֹהִים, הַחֲקִירָה עֲלֵינוּ מְפִלַת
 לְהַסִּיר הַסְּבֹת שְׁגוֹרְמוֹת לְקוּץ מְכָאוֹב
 וְסִלּוֹן מְכָאוֹר לְהַתְּעוֹת לְנִשְׁמַתְנוּ, אֲשֶׁר
 מְגִיעַ שְׂרָשְׁנוּ לְמַחְצֵב קֹדֶשׁ חֲצִבְנוּ, וְאָמְרוּ כִּי
 יָמִים אֱלֹהִים מִיְּחִידִים הֵם, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ
 הַטְּבַעִיִּים, כִּי יָמֵי אֵיךְ, וְהֵן מִפְּסָקָא לַעֲצֵרְתָא
 עֲלוּלִים לְרִפּוּאת הַגּוּף וְהַרְפּוּאָה הוֹעִיל מְאֹד
 יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִשְׁאֵרֵי יָמִים: כֵּן יָמִים אֱלֹהִים
 עֲלוּלִים לְחוּלָה הַנִּפְשׁ, וְהַתְּשׁוּבָה יוֹתֵר
 מוֹעִילָה מִכָּל יָמִים, דְּהֵינּוּ בְּתַקּוֹן גְּדָרִים.

וְהַעֲקֵר בְּהַתְּשׁוּבָה לְהַרְחִיק הַמוֹתְרוֹת, כִּי
 כָּל גְּרָם עוֹנוֹת הוּא מוֹתְרוֹת
 בְּתַעֲנוּגִים, מוֹתְרוֹת בְּתַשְׁמוּשׁ, מוֹתְרוֹת
 בְּבִגְדִים, וְכַאֲשֶׁר אָמַרְתִּי כְּמַה פְּעָמִים, פֶּתַח
 שֶׁל שְׁחֵרִית וְקִיתוֹן שֶׁל מוֹם מְצִיל מִכָּל
 מַחְלָה וּזְמַן מוֹיָקִין (כְּכֵא קכ"א:), הַכֹּנֵה
 הַסְּתַפְקוֹת, שְׁלֹא יִכְפֹּשׂ אֲדָם מִעַרְצִים
 וְתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי אֲדָם, בְּרַבּוּרִים וּבְשֶׁר שְׁמֵן
 וְיִין הַרְקַח עֲסִים רְמוּנִים, כִּי זֶה מְכִיֵּא לְיַדֵי

* [כָּאֵן חֲסֵרוֹת כְּנִרְאָה כְּמַה שׁוֹרוֹת, וְחִבֵּל עַל דְּאֲבָדִין.]

מחלה וצער ודאגה ויגון ותוגה, ומזיקים שולטים בו, כי הוא מלא פשע וחבר לאיש משחית, אבל המרגיל עצמו לאכל לחם ומים, וכזה יהיה די ספוקו, וזה יאכל בבקר בבקר לסעד הלב ולחזק כחו, ואז יצא אדם לפעלו עבודת הקדש, ויהיה טוב לגופו, בריא אולם, לא ירגיש בשום הלי, ויהיה טוב לנשמתו.

← **וכן הדבר בכנדים**, הוא הדבר שגם מקדם בספרד הדרוש, הכנדים שלקשו נכרים ונשים, וכן הסבה לכל צרות ועון רע מאוניב פנימי וחיצוני, בגדי הוקר שעושים להם, וביחוד הנשים והבתולות, וילכו במלבושי זרים, ובעונותינו הרבים פמה יצאו לתרבות רעה על ידי כן, ומה יתגאה קרוין מחמר כל רגע מוכן לפגע, ובפרט אנחנו כבושי גולה, חסרי מדע, אבדה שכנית רוח הקדש מקרבנו, ולפנים בישראל בימים אלו היו נסים מפרסמים בבית המקדש ככהן גדול פמה נסים גלויים, אשרי העם שפכה לו אשרי עון ראתה כל אלה, וכל עון דמע תדמע מאין הפוגות באין רואה חמדת ישראל, ואם-כן לפיה זה יתקשטו וילכו בכנדים נאים, הלא בצע ה' אמרתו ולא חמל גאות ועקב, ומעיד אני עלי שמים וארץ, שלבבי פואב בלבשי בחל בנד מצמר שקורין (קאמעלהאר), ובשבת בגדי משי, ואם אפשר בשבת הוא לכבוד שבת, ומכל-מקום בחל עלי לבי דני, חומא כל יתגאה קאמרינן (ראשי-השנה כו), ומה לי ללבוש חוץ, ולבוש אמתי מלא פנמים ובהרת וכתמי צואה בלי מקום, אויף לי על שכרי.

אמנם נחמתו, כי אליהו הנביא היה לבוש אדרת שער בעלמא, וזה היה לו למעלה, אף שהיה כהן וקרוב למלכות, מפל-מקום לא הלך רק באדרת שער כמו שק, וכאו שארי בני אדם החנפים וצבועים לעשות פמעשהו, ולבשו גם-כן פך, וכזה נמלו עטרה לעצמם, ולקדח הפתוב אומר (זכריה יג, ד) (הלוכשים) [ולא ילבשו עוד] אדרת שער למען פחש, ומאז כאשר נאמרה נבואה זו, הושם להק אצל חכמים אמתיים, לבלי לפל כל אחד עטרה זו לעצמו, לילך בכנדים נכונים פחותים כמו אליהו, כאלו הוא גם-כן מבני עליה, ולא כל הרוצה לפל שם זה יטל.

וזהו פגנת מאמרם וכוונם לברכה (שפת קמה:) מפני מה תלמידיו חכמים שבבבל מצניעים, שאינם בני תורה, כי מבלי היותם פליךד במעלת החקמה ומדע כמו חכמי ארץ ישראל, לא התר להם לפל השם ללבש כנדים פחותים כמו אליהו, ונתר בני עליה מבחוניים ערפם שאינם פגדר הנה, ולקדח הם מצניעים בכנדיהם וזהו לענות, כי לא הגיעו למדרגת חקמה מפני עליה פאליהו ותלמידיו הכשרים, וזהו נחמתי בעני על לבישת כנדים הנוכר לעיל.

→ **ונשוב** להנוכר לעיל, כי המותרות צריך בן אדם להרחיק למאד, וכבר אמרו הטבעיים, כי השערות הם מותרות הלחות שיש פגוף, ולקדח בכל מקום בית השחי שרבו הלחות ירבו השערות וישלחו

פארות, ולקדח אי שגדלים בשמות, מותרות בטבע הוא שהוא יותר מקפי ובו ללא צדד, וה ונקרא שומה, וכלל הם לרבו ומותרו בניור שקדש עצן המותרות, ואין די יום מהניו, אבל מרגל ופרוש ביותר דרכו תמיד, ולכן יגלח כל שער ו המותרות, ולא יהי לקיום הפיו וטבע לה' לשרתו ולש חמדות הזמן, עד וצריך למתנות בן מן כל המותרות, ונתחנכו לשרת ב שערם (כמדבר ה, ו האפשרי, רק יהיו ה', וכן אמרו (פסמי כל יום, כי צריך לבל יתגאל בתי (דברים י, טו) לא ונשים, וכן כהן ו המותרות, וקדח שהוא מותרות ק הזמן — צחק והעביר השערות. בן יאבדו בלשון של דבר המותרות, נאה למעט במוקרו

פארות, ולקד אָמרו על שער הראש
 שגדלים בשטות, פי כָּבֵר נודע כי כל
 מותרות בטבע הוא מפאת שטות, כי מה
 שהוא יותר מכפי מדות אדם, הטבע פועל
 בו ללא צורך, והוא לא בְּגֵרֵר הַחֲכָמָה,
 ונקרא שוטה, וכללו של דבר, שערות אדם
 הם לרבויו ומותרות לטה שפגוף, ולקד
 בניור שקדש עצמו מנין ובהנה, למעט
 המותרות, ואין די במה שהזיר זה שלשים
 יום מהניו, אָבֵל צָרִיךְ לְגֵדֵר עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת
 מְרַגֵּל וּפְרוֹשׁ בְּיִתְרֵי מַרְבוּי תַּאוּוֹת, וְכֵן יִהְיֶה
 דְּרָבּוֹ תְּמִיד, וְלִכֵּן פֶּאֶשֶׁר יַעֲבֹרוּ יָמֵי נִוְרָה,
 וְגַלְתָּ כֹּל שֶׁעַר רֵאשׁוֹ, לְאוֹת כִּי יִמְעַט
 הַמוֹתְרוֹת, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ רַק הַצָּרֵךְ הַחֲכָרְחֵי
 לְקִיּוּם הַמִּיּוֹן וּטְבִיעוֹ, וְכֵן הַלְוִיִּים שֶׁהִבְדִּילוּ
 לַה' לְשִׁרְתוֹ וּלְשׁוֹרֵר בְּבֵית ה', וּמִכֻּנָּם
 חֲמֻדוֹת הַזָּמָן, עַד שֶׁאֵין לָלוֹי חֵלֶק וְנִחְלָה
 וְצָרִיךְ לְמַתְנוּת בְּשַׁר וָדָם, וְצָרִיךְ פְּרִישׁוֹת
 מִן כֹּל הַמוֹתְרוֹת, וְלִכֵּן פֶּאֶשֶׁר נִתְקַדְּשׁוּ
 וְנִתְחַנְּכוּ לְשִׁרְתָּה בְּבֵית ה', גַּלְתָּ מִשָּׁה כֹּל
 שֶׁעָרַם (בַּמִּדְבָּר ח' ז'), לְמַעַט הַמוֹתְרוֹת כִּפִּי
 הַאֲפִשְׁרֵי, רַק יִהְיוּ מוֹכֻנִים לְקַדְּשָׁה וְלַעֲבוֹדָת
 ה', וְכֵן אָמְרוּ (פְּתִילֵי דְבִי) עַל מֶלֶךְ שֶׁמְנַלֵּחַ
 כָּל יוֹם, כִּי צָרִיךְ אוֹתָרָה יִתְרָה, הִיּוֹתוֹ מֶלֶךְ,
 לְכֹל יִתְגַּאֵל בְּחֻמְדָּת מוֹתְרוֹת, כְּדַכְתִּיב
 (דְּבָרִים י"ז טו) לֹא יִרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף, כּוֹסִים,
 וְנָשִׁים, וְכֵן כֵּהֵן גְּדוֹל כָּכֵל שְׂבוּעַ, לְמַעַט
 הַמוֹתְרוֹת, וְקִרְחָה שְׁנִתְגַּאֲהָ בְּעִשְׂרוֹ —
 שְׂהוּא מוֹתְרוֹת קַנְיָנִים שְׂהוּא רַק חֲמֻדָּת
 הַזָּמָן — צָחַק בְּמִשָּׁה שֶׁגַּלְתָּ הַלְוִיִּים
 וְהַעֲבִיר הַשְּׁעָרוֹת בְּתַעַר, אֵדָּךְ מַה הִגִּיעַ לוֹ,
 כֵּן יֵאָבְדוּ כָּל אוֹיְבֵיךָ ה'.

לבעל תשובה, למנע ידו מגזל, ומבלי לפל
 מה שאינו שלו, ומבלי לחמוד כלל דברים
 פאלה, ומי שעוצר נפשו מבלי לגזל מחברו
 שום דבר, ומבלי לחמוד בשל רעהו, או
 בטוח הוא שתשובתו מהר תקבל, וכבר
 נתנו פנוי לגזלן, מי שצפניו המה גדולים,
 כי הם החומסים וטורפים ויוצאים מבול
 הגוף לפשט במה שאינו שלהם, ולקד
 אמרו (ארח חיים סימן ר"ס) שיש לקצין אותם
 בכל ערב שבת, שאז זמן תשובה, באמנם
 (עבודה זרה ג.) במשל מי שטרח בערב
 שבת יאכל בשבת, ולקד יש אז לקצין
 הצפנינים, למעט הגזל והמותרות אפלו
 לצורך שבת, באמנם (שבת קיח.) עשה
 שבתך חל וכו'. עם כל זה צריך בעל
 תשובה תמיד להיות דקעותיו על לחיו,
 בוכה ומבכה על בטול מצות דאורייתא
 ודרבנן, ועקר בימי אלול ותשרי, שהם ימי
 כבי וחרטה ותשובה על כל העונות, ועל
 חלול נשמתו תקדושה, בת איש כהן עליון
 שהיתה לור, דא סמרא אהרא, את אביה
 — בכיבול, הוא אבינו שבשמים —
 מחללת (והר חלק ב' צה:), כי על ידי עונות
 נתחלל שמו הגדול ותפרד. L

וזהו המרפז בפסוק (דברים כא, י) כי תצא
 למלחמה על אויביך, ופרשו במדרש
 (ספרי שם) במלחמת הרשות הכתוב מדבר,
 על אויביך כנגד אויביך. ולהבין נראה, כי
 אמרו חכמינו וכוונם לברכה במשנה (אבות
 פ"ג מט"ו) הרשות נתונה וכמוכ העולם גדון,
 והינו כי תקדושיברוך הוא נתן רשות
 ליצר הרע להסית ולהדיח, אפס יהיה
 לאדם הבחירה ורשות אם לבחר ברע או
 בטוב, ולא יהיה דבר הכרחי, כי אלו היה
 כאן דבר מוכרח בשלילת הבחירה, לא היה

ישיתו עצה עליהם, ויאמרו הנה ככל המון גוים בית ישראל, עובדים לצבא השמים, ואס'בן פלה ונחרצה משפטם כי המזל למולם, לכך אמר (שם פסוק ה') לכו ונכתידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד, כי כל עבודתם למזל כמונו, והמזל לוחם נגדם ואחי שפיר.

אב"ל יש עוד פרוש בזה, ונקדים להבין במה דרשו (הגינה ה'): על פסוק (ויקרא יג, יז) ואם לא תשמעוהו במסתרים תבכה נפשי, מהו במסתרים, מקום יש לקדוש ברוך הוא ושמו מסתרים, ומי איך אביה קמו קדשא ברוך הוא, והאמר רב פפא אין עצבות לפני קדשא ברוך הוא, דכתיב עו וחדנה במקומו, ומשני פאן בבתי גואי, פאן בבתי בראי, ופרוך בבתי בראי לאו, הכתיב ויקרא ה' צבאות לבכי וכו', שאני בית המקדש דאפלו מלאכי שלום מר ובכיון. עד פאן לשונו. יש להבין, דהא קרא מדבר בנביא שמוהיר העם, ואמר שאם לא ישמעו לו יבכה נפשו במסתרים, ומה ענין זה להקדוש ברוך הוא, ועוד מה ששאל מהו מסתרים, מה קשיא, מקום סתר שמה לכל יכירו בראיו בעצבונו, וגם יש להבין החלוק בין בתי גואי לבראי, ומה הם, ועוד הא פבר אמר שבמקום הנקרא מסתרים בוכה, וכאן אמר בכל בתי גואי, והא אמר רק במסתרים בוכה, ומה ענין קשיא זו לרב פפא, הא מקרא מלא (דברי הימים א טו, כו) עו וחדנה במקומו, ונתר דברי תימיה מבארים בעצמם, ואין צריכים לשאלה כלל.

אב"ל יובן, דיש להבין במה דקאמר הנביא אם לא תשמעוהו במסתרים תבכה

נפשי, כי לא בכה אלא פומפי, הלא אמר (דמיה ח, כג) מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה וכו' ומי ויהני בפוך מלון אורחים. והענין הוא פה, כי להסיר הצער הגדול, אחר הוא, מי שאין דעתו שלמה לא ירגיש בצער, ולכך אנתנו בעונותינו הרבים איננו מרגישים כל-כך חרפן בית המקדש להסרון דעתנו, ואין שופה מרגיש, יוסיף דעת יוסיף מכאוב, ואלו (אנתנו) היינו משיגים העדר שלמותנו ואבדן תפארתנו בחרפן בית המקדש, לא תהי ערב לנו לאבל ולשתות, כי אם להתפלש בעפר. גם בכיה יש ניהא במקצת לעצבים, ולכך צותה התורה ליפת תאר (דברים כא, יג) ובכתה [את] אביה [את] אמה, וכתב הרמב"ן (דבור המתחיל וטעם האבלות) כי יש לעצבים ניהא בבכי.

והוא כי ארבע מדות פאדם פידוע, הם → בגוים על ארבעה יסודות, ואם יש לאחד מותרות תתקלקל הגוף אם לא ידחגו, ומותרות הלכנה שהיא יסוד המים — בפה ברק, ומותרות הירקה שהיא רוח — פאן בצואת האון הוא, ומותרות האדמה שהיא אש — בחטם, ולפעמים פאשר תגבר הרבה יובב דם מנחיריו, ומרה שחרה שהיא יסוד עפר, היא המולידה פטבע עצבון, וכאשר תגבר יצא אדם חם ושלום מדעתו, והרופאים קראו מעלאנקאלי, והמותרות ילכו בעינים, ולכך לאתר הבכי אשר מותרות המרה שחרה נרחות, יש לעצבון ניהא, כי מרה שחרה דוחה המותרות. ומקנה גדולה היא לצער ועצבון, לרחק נרד מן המקום שנקרה לו העצב, וכאשר לא יהיה נגד עיניו, לא יגדל פאבו ועצבו כל כך, וכבר ידוע כי

ספר

קשת יהונתן עם חצי יהונתן

שני חיבורים נפלאים, כוללים דרושים נחמדים, תוכחת מוסר והסבירים לת"ח ודתיים דאב"י ורבא כבפתור ופרח משאקרים, מעשה חידודים כמעשה הלוחות נחמדים:

מאת האדם הגדול בענקים. ה"ה הרב הגאון האמתי רש"ב"ה החסיד המקובל האלהי. מופת הרוד ופלאו. מאור ישראל וקדושו. אשר רבים השיבו מעון בתוכחת מוסר שלו:

הדומ"ר יהונתן אייבעשיץ זט"ל

הגודע בכל העולם בחיבוריו הספולאים במו

ה"ה ס' אורים ותומים, כרתי ופליתי, יערות דבש, בני אהובה, בינה לעתים, הפארת יהונתן, ואהבת יהונתן.

בשני חיבורים האלו היו עד היום יקר התולדות וכמכס אחד במדינה כי לא נדפסו רק ע"א מעט מושיר וכמעט לא היו נכרים ההוצאה כלל והנחש המבואים עמה לניה הדפוס שהחלט להדפיסם במיר יסס ונשמחה גדולה ויפה כאשר עיניכם החזינה מבימים:

ווארשא

ברפוס הרבני מהר"ר יואל לעבענזאהן נ"י

שנת תרל"ג לט"ק

© כל הזכויות שמורות

הוצאת אושר, תל-אביב

היום
לך.
היום
קדם
נסני
ולפי
זכר
היום
דבש
זכר
יהו
סדר
הליך
היום

קשת יהונתן

היהוה הו"מ שורש הגאון המפורסם רבן של כל בני הגולה מדר"י זלה"ה ביום א' מימי הסליחות תקי"ל בק"ק אלטנא :

הנביא התחיל תקעו שופר בציון קרשו צום קראו עצרה אספו עם קרשו קהל קבצו זקנים יצא חתן מחררו וכלה כחופתה וגו' בין אולם למזבח יבכו הבתנים וגו' :

כבר דרשתי כמה פעמים כי אלו דברים

שאמר הנביא הם לתקן עשרת הדברות שעברו ישראל בעו"ה אשר בהם כלולים כל חק"ג מלות כנודע כי הם העשרת דברים כוללים כל חלקי החורה ולכך אמר הנביא כנגד אנכי לא יהיה לך תקעו שופר בציון כי נודע טעם תקיעת שופר בר"ה והמליך מלך מלכים הקב"ה כי לו יאחה הזולתה בכל אופן וכאשר נאריך הח"ב זיה וכנגד לא תשא שווא ש"ס וגדרים אמר קדשו ז"ס לקבל כבוד על עמו העניו ולגדור גדרים בשמירה נדרים וכנגד שמור יום השבת שהוא ציעול מלאכה אמר קראו עזרה שהוא עזרה ממלאכה וכנגד זכור יום השבת זכור יום השבת דסינו כמא"ר חו"ל עשה קהלות גדולות ודרש לפניהם הלכות שבת שזכו בכלל עשה זכור יום השבת להזכיר דברים כי שבת מורה על חידוש העולם וכדומה לכך אמר אספו עם לייחד ולקדש שם ה' הנורא וכנגד כבוד אביוך ואמך שבכלל זה כבוד הרב וכחורי העם שהוא בכלל אבות שמגדלם לחורה יראה ומנהלם כהם תגדל סגן ואומן היונק ע"ז אמר קדשו קהל לקדש ולגבד ונחרי הקהל לרוממם וכנגד לא הגזיב אמר קבצו זקנים שהם זקני עיר להשגיח ולמלט העני משובע ולשכר זרוע עול ושודדים ולנער גונבים מהעיר והו עיקר הומנה הזקנים להשגיח בעיר לכל יהיה חמם בעיר וכנגד לא תחוק אמר יאה חתן מחררו וכלה מחופתה שהוא פשוט והכל יודעין בזה למה כנסה לחופה לכל יאס ויהן עינו באשפת רעהו ויבחר בהשחו אשר נחר וכנגד לא הענה אמר ארשו עולא"ת וגו' כי נודע צעון ערות שקד צים קטמיו שח"ס יצא לא החמוד אמר בין

אולם למזבח יבכו הבתנים כי נודע כי בכנסים משרתי ה' בעלה תמות הקנינים שאין להם חלק ונהלה בארץ וגם הולכים יחפים לבעל החאזה וכל מגמחם ה' הוא נחלתם ולכך נגדס הוא לאו לא תחמוד הכי דכלל הכל נגד יו"ד דברות. וכן עלינו מוטל ביו"ד ימי תשובה לתקן הפגמים בכללות ובפרטיות וכל רגע ורגע העובר בימים אלו בלי הרור תשובה הוא פסודה ללא דבר בעו"ה ולכן הקטו בני אל חי מבינה החולת והנו דעתכם לך לחזור בכל אופן מכל דבר ובפרט מדברים שהם רגיל בהם ונחשבים כהיחר עד שזר נחשב הם אדם ימחה בו אוי לנו מיזם הדין ימים אלו ג"כ נגד יו"ד דברות. ולכך ר"ס נגד אנכי ולכך ממליכין לקב"ה בשופר ומלכות וחכמות ויום שני כנגד לא יהיה לך ולכך תרי יומי כיום ארבעה כי אנכי ולא יהיה לך בדבור אחד נאמרו ויה"כ נגד לא תחמוד כי ביה"כ הכי אנו כמלאכים ובעלה כל החוה וחמדה. והנס לא זו שהם כנגד יו"ד דברות אף גם נגד יו"ד מאמרות שבהן נכרה העולם וד"ה כנגד בראשית דהיי ג"כ מאמר וסוף שכבר אחרנו שבריאח עולם היה בשופר כי בכל דיבור שיואל מפי הקב"ה נכרה מלאך דהיינו בהנעת הדבור כי כל החטעות הם מלאכים כנודע ותחלה בריאה לא היה מלאך כלל ולכך לא היה רק בקול בעלמא וקול שופר ולכך מפרש הרמב"ם בראשית בחכמה ורמב"ם ירושלמי בסובלתנה כי שופר חכמה ואינה מלאכה וכן בכל ר"ס מחדש מעשה בראשית הכל בשופר ובפרט כבר נודע כי המלאכים הנכבדים בכל יום שהקב"ה מעבירן. הענין כי הם מקטריגים על ישראל באמנם מה אנו כי חזקתנו ולכך הקב"ה מעבירן כמו

בבריאח

221

בבריאח עולם שהשיע אלבעו צימיון ולכך אמרו בחורבן בהמ"ק אמר הקב"ה יבצ דומם אף לאי אדום והוא העט שלא יהיו נכבדים מלאכים כי בעו"ה החורבן בלא"ה רבו מקטריגים על ישראל יבדלו מלאכים הדיים יוספוגם הם עני ולכך הקב"ה בדוב רחמיו מאן לברוא ולכך נאמר על חומתך ירושלים הפקדתי יום ויליה לא יאשו כי היות מן החרב פסק בעו"ה הדיבור מן הקב"ה והו כב ישראל כמ"ש ואמרינן בגמרא מה חש חשים ועת מדברים בשעה שהדיבור יו הקב"ה חשים ויום אמר על חומתך שמרים יום ויליה לא יאשו כיון שאני ש הם לשחוק ולכך לא יאשו ולכך בר"ה שחן חסד ואין רואה שיכראו מלאכים מו לשראל ביום דין קולו כשופר הולך בריאה למלאכים וכן היה במתן חו יקטרינו מלאכים היה קול השופר הולך ולכך נאמר בפיוע ונחנה חוקף וכן ישמע. ושארי ימים כנגד שארי שנאמר בהם ויאמר ומאמר הששיע בדגה המים ושוף השמים והוא ע מהגים בעי"כ להכול עופות ודגים כמבו ועודה דחייט ע"ש ולכך ענין כפר הומרים הם נזר גזר דין על אדם ומ לרך לנזקים לחול יחול על אלו שנכראו כי חמוד לריך למדח הדין לחול על אלו מבקשים שיחול על אלו ולוקח או דגים כמבאר בש"ע. ואמת כי עני מנהג ותיקון אכל העם הם משחבשין ביותר על התגולים לבנים דוקא ומפוז ע"ז ביותר והו שעות כי אף שבה להקפיד לא חירו הכ"י ז"ל הלא לאנשי צבור ה' ובפרט לפור ממון אשר הנוטה לעניים ויש לכלכל ביבתם בו ו עכ"ס כי העכו"ם הקדמונים הקפידו חרנוול לכן. ובוה חבין אחד משו דני החונא ששאלו על צביעות כי כי

קשת יהונתן

ח

אוכמח'א וחי ניכסו דחורח'א וריב"ח השיב להם שיאמרו צביעים הי מן חרנגול לכן או שחור ודכבר חמוס מה שאלת חכם יש ציה ששאלו כך לריב"ח וריב"ח לא השיב להם בגדר השוכה כלל דהיינו שאלתם הם שאלו על חלב וגבינות והוא השיב צביעים היא היא ומ"ש זה מזה והיינו שאלתם אמנם הענין יובן כי קלת מחכמי עבשי' אמרו כי מוס שיש לקחת בהמות שערות אדומות וקלת יש להם שהורות או לבנות הכל כפי מזגי דם והתגברות הכחות כי אם יתגבר חום וכה אש שהיא חממות הדמים ומג מדם אדומה יהיו השערות אדומים ובהאגבר כח עפר ומזגי מרה שהורה יהיו השערות שהורות וכן בהתגבר יסוד מים והתגברות מרה לבנה השערות לבנות וא"כ ענין שינוי השערות הוא מעלם מזגי בהמה ואיכותיה אמנם רבים מחוקרי טבעים שחלקו ואמרו כי אינו תלוי כלל בעלם מזגי בהמ' רק נוקרה בעלמא שבא מבחון לבהמה ע"י שינוי אייר ובהנה לחות הגומרי' שינוי הצבעי' ואינו כלל בנוף הבהמה ואיכותיה והביאו ראיה כי ידוע כי כחות הדמים ומזגי' בחלב בהמה באמנם דם נעבר ועשה חלב וכפי התגברות החומים קן יכיה החלב עד שהרבה נשים שהם חום בעצב החלב הם ומזיק לוולד היונק ממנה ומיחו הרופאים להניק כמפורסם וא"כ יהיה הבדל בין חלב וגבינות הנעשים מחלב הבאי' מפרה אדומה או שחורה לזה יהיה כח חם ולזה קר ויוצקן הדבר בכל בחינות וכוך ולא ימלא בו הבדל כלל וענינו של זה כאל זה ומזה הוכחה כי אין לבט שערות נורין על איכות הפרה. ובהנה ידוע במ"ש רש"י כי עכו"ם לוחקין על ישראל בענין פרה אדומה ואמרו מה עשם יש צום דוקא אדומה אמנם אם אדומה מורה על איכות הפרה ומגסה ודאי שאין זו שאלה כי כמו שהקפידה חורה על פרה דוקא כן הקפידה על בהמה שמזגי' חום ויסוד אש ובפרט במ"ש רש"י שכן ענין לשרוף בהש לבטל חום יצ"ר וכל ענינו במוס יסודי ואש זרה כדוע אכל חם לבט אדומה

רק

בבריאח עולם שהושיע אלצעו צימיון ושרפן. ולכך אמרו בחורבן בהמ"ק אמר הקב"ה מה אכל יושב ודומם חף הני אדום והוא הטעם כדי שלא יכיו נכראים ונלאכים כי בעו"ה צעת החורבן בלא"ה רבו מקטריגים על ישראל ואם יבראו מלאכים חדשים יוסיפוגס הם על שונאנו ולכך הקב"ה ברוב רחמיו מהן לברוא ושותק ולכך נאמר על חומתך ירושלים הפקדתי שמרים יום ולילה לא יחשו כי היות מן החרבן ואילך פסק בעו"ה הכיבוד מן הקב"ה וחוה הכל לעובת ישראל במ"ש וחמריקן בגמרא מה שמ"ל עת חשים ועת מדברים בטעם שהדיבור יולא מפי הקב"ה חשים ולזה אמר על חומתך הפקדתי שמרים יום ולילה לא יחשו כיון שאני שותק ח"ל הם לשחוק ולכך לא יחשו וכן נר"ה שהקב"ה חפץ חסד ואין רוצה שיבראו מלאכים מקטריגים לישראל ביום דין קולו כשופר הולך ואין כחך בריאה למלאכים וכן היה במחן חורה לכל יקערגו מלאכים היה קול השופר הולך וחוק. ולכך נאמר צפויט ונחנה חוקף וקול שופר ישמע. ושארי ימים כנגד שארי מלאמות שנאמר בהם ויאמר ומאמר ההשיעי הוא רדו בדגת המים ועוף השמים וכואו ע"כ ולכך מוכנים בעי"כ לאכול עופות ודגים כמבואר בטור ועובדה דחייט ע"ש ולכך ענין כפרות שאנו אומרים אם נצר גזר דין על אדם ומדת הדין לריך לנקוס לחול יחול על אלו שנבראו לשמשני כי חמיד לריך למדת הדין לחול על דבר ולכך אנו מבקשים שיחול על אלו ולוחקין עופות או דגים כמבואר בש"ע. ואמח בי ענין כפרות משהג ותיקון אכל העם הם משהבשין ונקפידו' ביותה על חרנגולים לבנים דוקא ומפורים ממון ע"ז ביותה וחוה שעות כי אף שבה בכחבים להקפיד לא חדרו הר"י ז"ל אלא לאנשים הבאים בסוד ה' ובפרט לפור ממון אשר יוכל ליתן הנוטה לעניים ויש לכלל סיבתם בו חשם דרכי עכו"ם כי הטו"ם הקדמונים הקפידו דוקא על חרנגול לכן L ובה הדין אחד משאלות סבי דבי החוגה ששאלו על צביעות כי ניכרו דפרה

א' כומי
קדשו
ימובח
ו' בכהנים
להם חלק
על החלום
ה הוא לאו
ירוח. וכן
הפגמים
ה: צימים
דלא סדר
חולת ותנו
ד: ובפרט
ז: יחיה עד
לנו מיום
ו. ולכך
ז: בשופר
י: יהיה לך
ולא יהיה
זחמוד כי
ל החלום
ד דברות
א: העולם
וא שבר
כל דיבור
בתנועה
ע וחלח
רק בקול
בראשית
כי שופר
ז מעשה
ודע כי
ועביון.
ורם מה
קן כמו
ז

Brach, Saul, 1885-1910

24

בעזה"ת

ספר

דבר המלוכה

חידושים על יו"ט ראש השנה

וספר

הבה תמים

חידושים על שבת תשובה ויום הקדוש

שחיבר רב האי גאון וקדוש צדיק יסוד עולם, נודע
ביהודה ובישראל גדול שמו בחסידותו ובענותנותו,
טהרתו ופרישתו, גודר גדר ועומד בפרץ,
לוחם מלחמות ה', מאור הגולה
בקש"ת

מוה"ר שאול בראך זצוקלה"ה

שהי' אבדק"ק קאשוי, קראלי, ומאגענדארף, יע"א

לשמוע און מה שאבזתינו ספרו לנו, ובכל זה דוה לבינו, ומזה נוכל לשער עין ראמה פרישת כהן דהא כח הראי' גדול מכה השמיעה:

7 ← רכ"ח] למנחה קורין לפרשת עריות, י"ל טעם לזה דבספר קשת יהונתן (דיוט ב') כתב דעשרת ימי משונה הם כנגד עשרת הדברות, ויום ראשון דראש השנה כנגד אנכי ה' אלקיך, ולכן ממליכין הקב"ה ויתנו לו כתר מלוכה, ויום שני כנגד לא יהיה לך, ולכן תרי יומא כיומא אריכתא כי אנכי ולא יהי לך דביצור אחד נאמרו. ולפ"ז יום כיפור הוא כנגד לא תחמוד אשת אשת רעך, וביום כיפור אנו כמלאכים ובטל כל תאוה, ויומא דלכך קורין בפרשת עריות כנגד לא תחמוד אשת רעך:]

רכ"ט] את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו ללכת בהם אני ה' (ויקרא י"ח ד'), י"ל שמשפטים שהם מצוות שמן השכל ראוי לקיימם, אין כח צינה"ר לבטל אותם, אבל חוקים שאומות העולם מונין אותנו מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה יש לצינה"ר מקום להסית ולבטל אותה, לזה צריך הכנה גדולה לחשוב תמיד עוד קודם צא הזמן לקיימם מתי יצא לידי ואקיים אותם, ואז נשבר כח הקמת הצינה"ר לבטלם, וזו את משפטי די אס תעשו אותם בזמנם, אבל ואת חקתי תשמרו מלשון (בראשית ל"ו י"א) ואביו שמר את הדבר, ומצפה מתי יצא לידכם ותקיימם, אז צבא לידם ודאי יקל להם לקיימם, ומצינו בר' עקיבא (ברכות ס"א ע"ב) שאילו אותו תלמידיו איך יכול לסבול

יסורים כאלו, והשיב להם כל ימי הייתי מצפה מתי יצא לידי ואקיימנה ועכשיו צבא לידי לא אקיימנה, הרי שזה שממתין ומצפה שיצא לידו לקיימה פועל צבא המצוה לידו יקיימנה:

ר"ל] ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם והי בהם (שם ה'), י"ל דחכמינו ז"ל (יומא כ"ח ע"ב) אמרו שקיימו אבזתינו התורה עד שלא ניתנה, שהם הבינו שממש חיות הנשמה תלוי בקיום תרי"ג מצוות, וכמו שהנצרך לחיי הגוף אין נצרך לצווי לעשות אותם כן המשיגים שחיות הנשמה תלוי בקיום המצוות קיימו בלא צווי, ולזה צא המצוה שגם אלו המשיגים כן לאחר שנצטוו מפיו ית' לקיימם צריכין לקיימן רק בשביל שצונו הצורא צ"ה עליהם, וזה כוונת הפסוק (סוף קהלת) סוף דבר הבל נשמע שמצינים בשכלם שצריכין לקיימן, אף עפ"י כן צריכין לקיימם לפי שאת אלקים ירא ואת מצותיו דייקא שמור, לפי שהוא ית' צוה לקיימם, ונתן טעם למה הוצרך להזהיר על זה לפי כי זה כל האדם שמצינים בשכלם שקיום התורה היא זה כל האדם והי'ו מקיימים אותם גם בלא צווי, לזה הזהיר לקיימם רק לפי שנצטוו מפיו ית' לקיימם. וזו ושמרתם את חקתי לפי שאני חקקתי חקים אלו, ואת משפטי לפי שאני צויתי לקיימם, ונצרך לאזהרה זו לפי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, אדם השלם כמו האדם הגדול בענקים מבין שכל חיות הנשמה תלוי בהם, והי'ו מקיימים אותם בלי צווי, לכך הוצרך לאזהרה שיקיימו אותם רק מפני שהוא ית' צוה לקיימם:

רל"א] או יאמר שו לה מהשמים, כדרשמו ז"ל הפסוק (תהלים ק"ח ה') כ חסדיך, וכתיב (שם נ"ו) שמים חסדיך, ותירצו כ וכאן בעושין שלא לשמה בדחילו ורחימו אין להם מהשמים (תיקו"ז תיקו"י), הכנפים צבאן פורחת ל צהם שצריך ליתן צהם המצוה למ

רל"ב] או יאמר דאו עלו הק' (אחרי מוכת מוסר) כ צשמחה וצוריות, והיינ מצוה ויטעם צהם טעם על דרך שאמרו חכז" עולמך תראה בחייך, וזו אותם על דרך זה שיטענו מעין עולם

רל"ג] או יאמר שלא צווי צעבודת עבד לרבו, אלא חיותו רק צהם, וככתוב חייך ואורך ימך, ומעו שיאכל וישחה מאחר ש לחיותו, כן יצין וירגי שהם חיותו, ואז יעשה כפי' של"ה הקדוש שימענג מעשיית המלו ז"ל צאבר חי. - ויום צספר פני מבין אומרו דרך מאמרו ז"ל (שבע

ועין השדה יתן פריו: והשיג לכם דיש את-בציר ובציר ישיג את-זרע

עליתה ואיין חקלא יתן אבהו: ויערע לבון דישא ית קטפא וקטפא יערע לאפוקי בר זרעא

לקט בהיר

רש"י

לעת הזרע (ג"א): יא) זרע ספרים לא גרסינן לה, רק כלילי שבתות, ובקלפת ספרים איתא ג"כ וכלילי ימים טובים, ולפי"ז נהכרח פירושו שאז יושב כל אחד בביתו ואינו עוסק בשום דבר חוץ להיות משוטט בחצרות, ולזה הוא אז בעתם שאינם לטורח בני אדם, אבל לפי גירסא כלילי רביעיות וכלילי שבתות אין לומר טעם זה שהרי לילי רביעיות פירושו

דרך בני אדם ללכת, כגון (כלילי רביעיות) כלילי שבתות (ה"כ - הענין כ"ג) (וכלילי ימים טובים): ועין השדה. הן אלני סרק"ה, ועמידין לעשות פירות (ה"ס): (ה) והשיג לכם דיש את בציר. שיהא הדיש מרובה ולאחס עסוקים בו עד הבציר"ה, ובציר

לילה השיך ליום רביעי בשבת, וכן הוא בגמ' הענין, ופירש שם רש"י כלילי רביעיות וכלילי שבתות דאין טורח לבני אדם דאינם הולכים לדרכים כלילי רביעיות מפני אגרת בת מחלת בפסחים עכ"ל, ופירושו דאיתא בפסחים ק"ב: י"ח ריבוא מלאכי חבלה יולאים כלילי רביעיות וכלילי שבתות ובראשן אחת ששמה אגרת בת מחלת ויש להם רשות לחבל, ולזה מונעין עלמנן בני אדם מללכת, והגירסא הנכונה רק כלילי שבתות מפני ז' טעמים, חדא שסכנת המזיקין אינו רק ביחיד, אבל לשני בני אדם אין מויק ולג' אין נראה להם המזיק כלל, והשנית שאין דבר זה נוהג בזמן הזה, והיה זאת רק מימות ר' חנינא בן דוסא עד אביי, שאביי דחה וגירש אותם מן הישוב לגמרי כדאיתא שם בפסחים, אבל בשום אופן אין פירושו בעתם כשהעולם צריך לגשמים, כי זה פי' גשמיכס בזינוי גשם שלכם, כלומר מה שאחס לריכים, ועוד כי פשוט הוא, שהלא אם אין התבואה צריך להם קללה הם ולא ברכה (מהרש"ל), ועוד אם הכתוב אומר שיהיה תבואה בשפע שישג דיש את בציר וכו' מה נפ"מ מתי יהיה הגשם, וכל ענין הגשם מיותר לא רק חובת בעמו, אלא ודאי ברכה בפני עלמו היא (ג"א), וכן צפ' עקב צפ' ונחתי מטר ארצכם בעמו פירש"י כן משום הני טעמא גופא, וצפ"ח כתוב לאמור וכו': כדאמרין בערבי פסחים דף ק"ב משום דבעתם קאי אלדעיל דכתיב בסוף פ"י בזה את שבתתי חשמרו ודרשין סמיכות עכ"ל, הנה הסמיכות מה שדרש היא מדעת עלמו ולא נמלא כן בערבי פסחים: יב) פי' ריקים מבלי פירות, אנשים ריקים (שופ' ט' ד') מתרגמינן גברין סריקין, ורבים בלשון חז"ל, ודייק חובת "השדה" המיותר שהיה די לומר והעץ יתן פריו כמו בכל שאר מקומות או עץ פרי, ודאי שפירושו עץ השדה שהוא הפקר ולא עץ הגן או פרדס (רא"ם), ואמר עמידין לעשות פירות, שלא יקשה לך, הלא מימות עולם לא שמענו שיהיה כן, לזה אמר שאה"ג ברכה זו יקויים לעמיד המקווה צפ"ח (בב"ח), או אפשר שרנונו בזה ליישב חובת פריו, אם הם חילני סרק מה זה פריו צפ"ח, הלא אין להם פירות, לזה אמר שפי' פריו מה שעמידין לעשות (מ"ד): יג) סדר העבודה בשדה הוא עו"ה: אחר שנקצר התבואה, דהיינו השעורים בניסן והחטים בסיון דשין אותה, והוא שחובטין השבלים להוציא הזרע מן הקשין ונפרד הקש לבדו והזרע לבדו, זו הנקרא דיש, ועושין מן הזרע כרי גדול ומניחין את הכרי בשדה בגורן לייבש עד קודם הגשמים שהוא תשרי, ובה נשלם עבודת התבואה שנשדה, זמן הצליר הוא חדש תמוז, בציר נקרא קלירת ענבים מן הגפן ועשיית היין, ובתחילת חדש חשון היא עת הזרע, דהיינו אחר שהכניסו התבואה לבית וקודם שבאו הגשמים תורשים את השדה וזורעין אותה לתבואה חדשה, ואמר הכתוב שישג עבודת הדיש את עבודת הבצירה, דהיינו שתגיע עד תמוז, ולריכים מיד אחר הדיש להתחיל לצבור ענבים, וזאת חגיע עד תשרי עד התחלת הזריעה, ואמר רבינו שזאת תהיה מחמת רוב התבואה והיין, לא מפני שיהיו טרודים בדברים ועסקים אחרים עד שעת הצליר, שזו קללה היא ולא ברכה (רא"ם), גם לא מפני שהתבואה נאחזרה להתבשל שזו קללה ולא ברכה (ג"א), גם

אור החיים

ה. והשיג לכם דיש וגו' (ב"מ מ"ב). הבא למוד את גרנו יאמר יהי רצון אחר שנתלשה, כדרך אומרם ז"ל וכו', הרי כי יש ברכה ה' אפילו אחר שעשו גורן,

אור בהיר

בכה. (ב) הלא כבר אמר יעולה כל כחה, א"כ מה מוסיף ברכה בזה.

ותיקלון ותיתבון קרחץ

תעסקו* עד שי לשבע. אוכל ק (ו) ונתתי של שינוי נוסחאות • תמסקו מה שמאלנו יהיה אחר הקלירה תבנו וירגיש שציעה כא

וכוא אומרנו זה ועיין לעשת ל ואכלתם וג

קימעה ומחבר ימשך לכם דבר עובס ומזונותי יעלרו כח למי אכילה מרובה אומרם ז"ל (מג) אומרם ואכלתם כך שאפילו יכ לומר לחמכם ש אלא הלחם לו שציעה. עוד יי אכילה גסה ו שיאכלו לחמם ו יזיקום. עוד יר כאומרם במשני הפירות, והנה ממנו ומרגיש שאין שומן הבג

סג שפי' ועשת' לשובע אחר שובע.

וּמִיִּכְלִין וְהַמְּבֻבֵּן וְהַמְּשֻׁבֵּעַ וּמִיִּתְבֹּן וְרִחְצֵן בְּאַרְעֵכֶון וְיִאֲסֹן
וְאִכְלִיתֶם לְחֶמְכֶם לְשִׁבְעַ וְיִשְׁבַּתֶּם
לְבִטָּח בְּאַרְצְכֶם: שְׁנֵי ו וְנָתַתִּי שְׁלוֹם

רש"י

לקט בהיר

← העסקין* עד שעת הזרע (ת"ס): **וְאִכְלִיתֶם לְחֶמְכֶם** משמעות פינת השיג ישיג כן הוא, שהשגה יאמר על דבר לשבע. אוכל קמעה"י והוא מתברך במעיו"י (ת"ס): **לְשִׁבְעַ** שהוא רחוק ואחר שרודף אחריו זמן מה ישיגו (ו) ונתתי שלום. שמה האמרו כרי מאכל והרי **וְנָתַתִּי שְׁלוֹם** שנינו טעמאות * העסקין. מה שמאכלו יהיה לשובע (רא"ם): טו ר"ל זו ברכה שלישיית בתבואה, ה' ונתנה הארץ יכולה, ג) והשיג לכם וגו' פי' אחר הקצירה תבוא ברכה בתבואה שיתרבה מעצמו כמו שמן של אשת עובדי, ג) במעים יתברך שהוא יאכל שיעור כביצה וירגיש שביעה כאילו אכל כמה ביצים (ארה"ח), ולורך גדול יש בברכה זו, כי מחמת רוב השפע יולד חשש שיאכלו אכילה

אור החיים

והוא אומרו והשיג לכם דיש שיחזרה הלומח עד גבול זה, ועיין מה שפירשתי בפרשת צהר בפסוק ועשה את התבואה (כ"ה כ"א)^{טו}:
וְאִכְלִיתֶם וגו' לשובע^{טו}. זו ברכה המזון בצטן כאומרם ז"ל (תורת כהנים) אוכל קימעה ומחברכת במעיו. עוד ירצה לומר שלא ימשך לכם דבר הרגיל להיות בצני אדם כי ירצה טובם ומזונותיהם שמתמלאת תאוהם בזה ולא יעזרו כח למיכל לשובעה, אלא ואכלתם לשובע, אכילה מרובה כדי שביעה. עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (מגילה ז'): רווחא לצומי שכיחא, והוא אומרו ואכלתם וגו' לשובע שיהיה לחמם ערב כל כך שאפילו יהיו שבעים יאכלוהו^{טו}. עוד דקדק לומר לחמכם שאינם ריכין לפתן ללפת זו את הפת אלא הלחם לצדו ערב לנפש לאכול ממנו כדי שביעה. עוד ירצה על פי דבריהם ז"ל (גיטין ע') אכילה גסה הוא אם המוח לגוף, והבטיח ה' שיאכלו לחמם לשובע אפילו יהיו שבעים יאכלו ולא יזיקום. עוד ירצה לזכר שיש בפירות שיש בהם שומן כאומרם במשנה (סוטה מ"ח). טעם הפירות ושומן הפירות, והנה כל האוכל שיש בו שומן אדם אוכל ממנו ומרגיש בכדי שביעה מה שאין כן כל אוכל שאין שומן הגם שיאכל אדם וממלא צטנו אין הרגש

אור בהיר

ג) שפי' "ועשה" שהברכה תעשה את התבואה לרוב. ב) מה זו ברכה, פשיטא שאם יש להם שיאכלו לשובע. ב) ופי' לשובע אחר שובע. ב) מה קשר יש לברכה זו לברכות שלפניו שכולל אותם בפסוק אחד. ב) והוא מיותר, וכי יש לשבת בטח חוץ לארצכם. ב) בקשר עם מה שלפניה.

עמלים בתורה, ואת מלותי תשמרו דהיינו משנה שבהגה זה יומם ולילה. ממילא ועשייתם אותם, דהיינו כל העוסק בתורת העולה כאילו הקריב עולה. ולכאורה ע"ז יוכל ח"ו המקדש ליחזק שע"י עסק התורה יחשב כאילו הקרבנו קרבנות בזמנן ואין לריבון לעבודת המקדש, לכן הצעית בסוף הצרכה ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אחכם, שאפ"ה יהי ציהמ"ק קיים.

אך כיון שיביי צרכה רצה בכל ישראל, וא"כ יהי צעלים כל מלואת גמ"ח דמלואת הרוח על הלוותח היינו הרוח הפי מן מלאך המות [ע"ז ע"כ.], א"כ לא נוכל לקיים גמילות-חסדים, ע"ז כתוב ועשייתם אותם דהיינו ע"י עסק התורה במלואת בהם יחשב לנו כאילו קיימנו כלם.

וְאֶכְלֶתֶם להמכס לשוצע, פירש"י אוכל קמעא וכו' → מתצרך במשיו, לכאורה למה לורך לצרכה זו הלא ימלאו כל האולרות ויוכל לאכל כל שבוע, הלא דחום' בכתובות [ק"ד.]. מיייתי מדרש עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לחוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לחוך גופו, והיינו טעמא דרצונו הקי שלא נהנה אפי' באלצע קטנה, וא"כ צרכה גדולה היא זו שבמעט אכילה יהא שבוע ויוכל ע"כ להכניס תורה במשיו, ולכן מסוים הצרכה ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אחכם, דבמס' תענית [י"א.]. א"ר אליעזר לעולם ימוד אדם עלמו כאילו קדוש שרוי בחוך משיו שנאמר בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר, דמשמע שאסור לאדם להתענות ולסגף עלמו יותר מדאי משום דכל קרבן קדוש, דהיינו בני מעיים נמי קדושים, ולכאורה למעלה נאמר שבהכילה מועטת יהי שבוע הלא בלא"ה יהי וכול לסגף עלמו שבציל תורה שלא לאכול הרבה, לכן מסוים ונתתי משכני בתוככם שיביי קדוש שרוי בחוך משיו ואסור לסגף עלמו, ולא תגעל נפשי כמו ולא אבוא עוד בעיר ע"כ יהי לריך לצרכה שיביי אוכל נחצרך במשיו. L

וְנִתְתִּי שלום בארץ ושכנתם ואין מהריר. דמלינו כמה פעמים שע"י פלפול התורה אורייתא הוא דקמרתחי להו והיו מכניס להם שם גנאי עיין בשבועות חות-יחזיר [ס"ו קנ"ב]. וציומא [כ"ב:]: מלינו שע"ז היי מחזו להו סיוטא בחלמא כעין נעניתי לכם עלמות שאל ע"י"ש [וע"י תענית ע" רע"ב], ע"ז הצעית ונתתי שלום בארץ ושכנתם ואין מהריר. או ח"ו ע"י מלחמה יהי לריך שאל להעלות את שמואל לאחר מיתה, וביי אומר לו למה הרגזחני להעלות אותי [חגיגה ד:], אבל כשיש שלום, אז אין מהריר.

ו"ל שהיא הצעחה אחרת, דמלינו [בירושלמי ברכות פ"ה ה"א] דר"ל מהמת שביב נוכח ומהרר הרבה בתורה ומחוך המהשבה הלך בשבת חוץ לתחום, והוא לא ידע, לקיים מה שנאמר באהבה תשגה תמיד, ואעפ"י שאין חטא בדרך הזה, אפ"ה כתוב [משלי י"ב] לא יאונה ללדיק כל חון, לכך הצעית היי שאפילו חטמנו בתורה בעסק גדול ובעיון נמרץ, אפ"ה ועשייתם אותם שלא יאונה לכם כל חון.

וְעַד"ז ו"ל קופית חום' שבועות כ"ו ד"ה את לך האסך, שהקשו דמלינו נדרי חונסין מותרין דהיינו כעין ר' כהנא ור' חסי ומלינו בהשולח שאשה אי נעשה ע"י שבועת חונס, וצפי' די אחין דפריך הש"ס ולצר קפרא ר' חייא שקורי משקר דמשמע נמי שיש טוגש על שבועה, ו"ל דמה דנקט הש"ס נדרי חונסין כעין ר' כהנא ור' חסי, דוודאי אדם אחר שנשבט לשקר בערדת חונס, גם הוא נקרא פושע על שלא דקדק בתחילה קודם שבועה. אבל ר' כהנא ור' חסי שהיו חונסין ע"י ערדה דתורה ופלפולס, זה נקרא חונס, דמלינו מקרא מפורש באהבה תשגה תמיד, אבל ר' חייא שעליו נאמר דהיה כעין אברהם ילחק ויעקב [כצ"מ פ"ה:]: שעל בני אדם כמותם נאמר לא יאונה ללדיק כל חון, קמתמה הש"ס ר' חייא שקורי משקר כי דוודאי אפי' ע"י עסק תורתו לא אירע זה כמו שפירשנו למעלה בהצטחת המקרא.

וּבְאוּפֶן אחר ו"ל ועשייתם אותם, דהנה הרמז"ן [כ"ו י"ב] אמר שבצרכה זו של פי בחוקותי עדיין לא זכינו עד עולם התיקון ח"י"ה שיביי כל ישראל הולכין בדרך ה', וכל ישראל לבדו יהי כל דרכו בשלימות. ויש להבין מאין היי לו הוכחה לדבר זה, ו"ל דבמס' מו"ק [ע"י]. מקשה הש"ס תרי קראי אהדדו כתיב וכל הפליך לא ישוו זה ה' הפלי שמים ישוו זה, וכתיב כל הפליים לא ישוו זה דמשמע אפי' הפלי שמים לא ישוו זה, ומשני, כאן במלצה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במלצה שא"א לעשותה ע"י אחרים. ולכאורה, ה' חנינה בזמן שאין כל ישראל עמלים בתורה, אבל אם יהיו כל ישראל עמלים בתורה, א"כ מלצה ע"י מי נעשה, ע"כ מי שבא לידו המלצה לריך לקיימנה דלא שייך לקיים ע"י אחרים כיון שכל ישראל שווין. וזהו פי' הפסוק, אם בחוקותי הלכו דהיינו שחביי עמלים בתורה והיינו כל ישראל וע"כ ועשייתם אותם כיון שא"א ע"י אחרים א"כ כלכם לריבון לעשות אותה, אז נאמרו כל הברכות, וא"כ יש הוכחה גמורה להרמז"ן הנ"ל שזאת הצרכה קאי לעולם התיקון שיספוק היי רוחו על כל בשר לעמול בתורה.

וּבְאוּפֶן אחר ו"ל ועשייתם אותם, דהיינו על מה שנאמר ונשלמה פרים שפתינו ע"י שחביי

שיל"ת

ספר

חתם סופר

דרשות

השלם המפואר

כרך שני:

סוכות, מגילת קהלת, שמיני עצרת ושמחת תורה
חנוכה, ח' טבת, שובבי"ם

מרבנו משה סופר זצוק"ל
בעל שו"ת וחייושי "חתם סופר"

יצא לאור במהדורה הראשונה בשנת תרפ"ט מכתיו"ק,
בתוספת ציונים מתנ"ך ומחז"ל, והערות "שער יוסף"
על ידי הגה"צ רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל התן הג"מ שלמה אלבסנדרוי סופר זצ"ל
בן מרן רבי שמעון סופר זצ"ל אבדק"ק קראקא ובעל מכתם סופר
בן מרן רבנו המחבר זצ"ל

ועתה יוצא לאור במהדורה מושלמת חדשה ומפוארת
על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיד"ק ירושלים תובב"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווין

רמזים בארבעת המינים

ולזה מרמזים הדי' מינים, אתרוג עשוי כלב שלם, שזהו הצדיק הגמור שלבבו שלם עם אלהיו, ועובד אותו בכל מקום. אבל לולב מרמז למין השני שאינם עובדים רק בלב אחד, לכן אמרו חז"ל (ברכות ג"ז ע"א) הרואה לולב בחלום אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים, אותיות לולב לו - לב, וחמר אין לו אלא לב אחד (סוכה מ"ה ע"ב). הרואה הדס בחלום נכסיו מצליחים (ברכות שס), לרמז על עבודת ה' בממונו. וערבה המה שארי עמא דארעא היונקים מזכות הצדיקים שעממם באגודה, דכל ישראל ערבים זה בזה (סנהדרין כ"ז ע"ב). ועל זה קוראים להם ערבי נחל, ערבי ע"ש ערבים זה בזה, ונח"ל נוטריקון נוצר ח'סד ל'אלפים (שמות ל"ד ז'), שהוא זכות אבותם שמסייעתם ולא בזכות עצמם.

עצמו במותר ומסתפק במעט ואינו מדקדק להגיע עד שער האיסור שאסרתו תורה ממש, נגד זה אם יודקף לפניו חטא ואשמה אין הקב"ה מדקדק עמו כל כך ונכנס עמו לפניו משורת הדין¹. משא"כ המדקדק עמו ית' אוכל בשר ושותה יין כיון שלא נאסר לו בפירושו, לכן כשיצא חוץ לשיטה כשערה אינו מוחל לו ואינו נושא לו פנים. וזהו שמדקדקים עד כזית עד כביצה, כי מפרשים ואכלת ושבעת (דברים ח' י') לאו שביעה ממש אלא הסתפקות², וברכת את ה' אלוקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך, פירוש שישבח ה' על שנתן לו גוף טוב כזה שיכול להסתפק במה שחננו, וזהו ארץ הטובה היינו הגוף שלו³.

נחזור להמקדשים עצמם - ועל כיוצא בהן אמרו חז"ל (ברכות כ' ע"ב) אמר הקב"ה איך לא אשא פנים לישראל והם מדקדקין עד כזית ועד כביצה. פירושו כי מי שאינו מדקדק עם מידת הדין גם מידת הדין אינו מדקדק אחריו, עיין מדרש איכה (איכ"ר א' ג') על פסוק (איכה א' א') היתה כאלמנה⁴. לכן המקדש

המקדש עצמו במותר לה הקב"ה נכנס עמו לפנים משורת הדין

ועיין מש"כ בחידושי פרק קמא דגיטין על פסוק (תהלים ס"ח ד') וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלוקים וישישו בשמחה, שהצדיקים שמחים במידת הדין המכונה בשם אלוקים, ואחר כך ישישו בשמחה שמחים באותה שמחה שזכו לכוף טבעם לשמוח ביסורים⁵, ע"ש בביאור היטב⁶.

הצדיקים שמחים, שזכו לעבוד את ה' בשמחה מתוך יסורים

31

יב. ז"ל המדרש שם: "א"ר אבא בר כהנא הם לא פלשו אחר מדת הדין והיא לא פלטה אחריהם. הם לא פלשו אחר מדת הדין, שנאמר ובמדבר י"א א' והיו העם כמתאוננים, מתאוננים אין כתיב כאן אלא כמתאוננים, היו שרי יהודה כמסיגי גבול (הושע ה' י'), מסיגי אין כתיב כאן אלא כמסיגי, כי כפרה סודרה (שם ד' ט"ז), כי פרה אין כתיב כאן אלא כפרה סודרה. ומדת הדין לא פלטה אחריהם. היתה כאלמנה ואיכה א' א'), היתה אלמנה אין כתיב כאן, אלא כאלמנה, כאשר שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה". (שער יסד). יג. ע"ע לעיל ח"א שבת שובה דרוש כג (כ"ט ג') ד"ה ואכלתם. (גלוני מהר"י). יד. ראה במצוין לעיל ח"א שבת שובה דרוש ה' (י"ג ג') ד"ה ונגד. טו. ראה עוד חת"ס ליקוטים עה"ת פרשת עקב קצ"ט א' ד"ה ואכלת. ובאוצרות חת"ס ציין גם לדברי מרן בדרושים ואגדות ר"ז א' ד"ה כתיב ואכלתם. טז. כ"כ מרן גם להלן ח"ד שבת הגדול דרוש ה' (כ"ה ב') ד"ה והנה דרכינו. וע"ע להלן ח' טבת דרוש יז [צ"ב א'] ד"ה ועד"א. יז. ה"י על כל מוסכת גיטין מזה"ק התחיל מרן לכתוב בשנת תקנ"ד, והיו תחת יד

אֵיכָה אֵיכָה | יִשְׁבֶּה בְּדָד הָעִיר רַבְתִּי עִם אֲמֹר יִרְמְיָהוּ וְנָבִיא וְכַהֲנָן רַבָּא, אֵיכָדִין

יִתְגַּדַּר עַל יְרוּשָׁלַם וְעַל עַמּוּהָא לְאַתְרָנָא בְּתִירוּכִין וְלִמְסַפְדַּר עַלְוִיהוֹן אֵיכָה, הֵיכְמָא דְאַתְרָנָו

רש"י

שפתי חכמים

א כוונתו בזה מדאמר ירמיה אני הגבר ראה עני בשבט עברתו, פירוש היה מתאונן ירמיה לומר אני הגבר ראה עני כפרש"י לקמן, ואם כן מאחר ששם אמר אני הגבר ראה שהוא התחלת הענין, תחשוב שזו המגלה נביא אחר כתב, שהרי כמה נביאים נתנבאו על תורבן הבית. לכן פירש ירמיה כתב ספר קינות והיא המגילה אשר שרף וגו', שוב הוסיף עליו אני הגבר, והוי כמו ענין בפני עצמו, ולכן התחיל אני הגבר, להורות שכאן הוא התחלת ענין אחר ולא אותה מגילה ששרף יהויקים. ואחר כך קשיא ליה

(א) איכה ישבה בדד. ירמיה כתב ספר קינות א, היא המגילה אשר שרף יהויקים על האש אשר אל האש (ירמיה לו א, נג). והיו זה שלש אל"ף בית"ם, איכה ישבה, איכה יעיב (לקמן ז א), איכה יועם (שם ד א), שזו הוסיף עליו אני הגבר (שם ג א) שהוא שלש אל"ף בית"ם, שנאמר (ירמיה לו ז) ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה שלש כנגד שלש: בדד. גלמוד מיושניה: רבתי עם. יו"ד יתירה כמו רבת עם, שהימה עמה רב. יש מדרשי

אבן עזרא

המעמדים לראב"ע

(א) לא די שישבה בדד כמות בנייה אחר היותה רבת עם, עד שהיא כאלמנה שאין לה בעל, והיא נואשת מהיות לה בנים כלל:

אנשי אמת יבינו מדרשי קדמונינו הצדיקים, שהם נוסדים על קשט וביציקת מרע יצוקים, וכל דבריהם כזהב וככסף שבעתים מווקים, אכן מדרשיהם אל דרכים רבים נתלקים, מהם חידות וסודות ומשלים גבוהים עד שחקים, ומהם להרויח לבות גלאות בפרקים עמוקים, ומהם לאמץ נכשלים ולמלות הירוקים, על כן ידמו לגופות טעמי הפסוקים, והמדרשים כמלבושים בגוף דבקים, מהם כמשי דקים ומהם עבים כשקים, ודרך הפשט הוא הגוף בדברים נבחרים ובחוקים, וכן אמרו שהמקרא כפשוטו והדברים עתיקים.

ואני אברהם בר מאיר מארץ מרחקים, הוצאתני מארץ ספרד חמת המציקים, וספרי אלו בגלותי היו בידי מחזיקים, ויורוני לבאר ספרים בטעמים מנופת מתוקים, וכן אפשר זאת המגלה אחרי הדקדוקים, ואיננה המגילה הנשרפת על יד יהויקים, כי לא נמצא שני דברי השם אשר הם בספר ירמיה חקוקים, וכן כתוב קח לך מגילת ספר וכתבת אליה את כל הדברים אשר דברתי אליך על ישראל ועל יהודה ועל כל הגוים. ועוד כתוב מדוע כתבת עליה לאמר בא יבא מלך ככל ותשחית את הארץ הזאת. ואין במגלת ספר איכה זכר בבל ולא מלכה:

(א) בדד. שם נופל על זכר ועל נקבה עם למ"ד ובחסרונו וכן מלת בטח: רבתי, שרתי. מלעיל להכבדיל

ראשון לציון

והתחיל לקונן על ירושלים. והנה מדרך המקונן הוא לעורר הבכי ושלא להפסיק בדברים שאינם מעוררים הבכי, לזה לא רצה להאריך במעלתה, שביני ביני יפסק הבכי והרמע, לזה היה עושה אליה וקוץ בה, איכה ישבה בדד העיר רבתי וגו' על זה הדרך, וסיים בה היתה למס לעורר הבכי. גם כן בסוף גמר חלוקא אחת מהקינה, כי כן דרך המקונן לעגמת נפש יסיים בדבר המכאיב, וזהו היתה למס אחר כל הכבוד הזה:

ופירוש הכתוב הוא, דמקונן הנביא אוי ואבוי איכה נהיה הדבר הזה שישבה בדד העיר רבתי עם, דהיינו בזמן עצמו שהיא רבתי עם היא יושבת בדד, כמו שאמרו במדרש שקודם החרבן נסתלקה השכינה וברת דודי, הגם שעדיין מלאה עם. ואמר בדד, רוצה לומר כמצורע. וירצה כי כאשר נסתלק

(א) איכה ישבה בדד העיר וגו'. צריך לדעת למה סידר הדברים על זה האופן, או היה מקדים כל המעלות ואחר כך הירידות, או להפך, דהיינו שיאמר איכה ישבה בדד היתה כאלמנה היתה למס העיר רבתי עם רבתי בגוים שרתי במדינות. או יקדים המאוחר ויאמר איכה העיר רבתי עם רבתי בגוים שרתי במדינות ישבה בדד וגו'. ועוד הגע עצמך שעשה חלוקה א' כנגד חבירתה, למה שינה בסוף הפסוק לומר היתה למס לבסוף, דהכי היה לו לומר היתה למס שרתי במדינות, כאשר התחיל סדר הכתוב ישבה בדד בתחילה ואחר כך העיר רבתי עם היתה כאלמנה ואחר כך רבתי בגוים, הכי נמי יאמר היתה למס שרתי וגו':

אכן הנה ידוע כי כל המגילה הזו היא במקום קינה, שהיה מקונן הנביא על ירושלים ועל ישראל,

האדון בעונות הרבים ע הצרעת. אחר כך נוסף ונשארה כאלמנה, דכשלך בתוכה, הגם שדודה ברה, היתה נרגשת, ועכשיו שבו והוכר אלמנותה, ונמשך לו ושרתי וכו', עתה היא מן שלא היתה שרתי וכו', הו ועתה מעלה עם היות שה כהא דהיתה שרתי ועתה ד קאמר איכה ישבה בדד

(א) איכה. רבי אבהו פתח עברו ברית, מהו כאדם, ו אדם הראשון הכנסתיו לגן ו גרשתיו ושלחתיו וקוננתי ע איכה, איכה כתיב, אף בניו הו ועברו על צווי וגרשתים, שנא שנאמר שלח מעל פני ויצאו רבי יצחק פתח, תחת אשר בשמחה וגו', אמר הקב"ה י קוראים בתורה איכה אשאל לו אתם קוראים איכה ישבה בד אתכם שבע על חטאתיכם, אמר לפני ד' עבירות, הרי ירמיו שהם בשבעת אלפ"י ביו איכה. אמר ד' יוחנן: מפ כי"ת, מפני שעברו על הו (סנהדרין) איכה. דרש בן עזאי: לו ביחודו של עולם ובמילה שנ הדברות ובחמשה תומשי ר אמר: עד שכפרו בל"ו כריתו כמנין איכה ישבה בדד. ד איכה אלא לשון תוכחה, כמו אנחנו וגו'. ור' נחמיה אומר: כמו שנאמר ויקרא ה' אלהים אוי לך. ו איכה ישבה בדד. ר' אבא בדד ישבתי, אמרה כנסת ישו עולם, נגעה בי ידו של פרע

(א"ב) בדידות ירושלם ונ (ג"ו) תיאור גלות יהודה. (ד"א) מעמדה הנחות שי (יכ"טו) ירושלם שופכת י (יז"ט) התיחסות העמים (כ"כ) ציון פונה לה' על

הִיְתָה כְּאַלְמָנָה רַבְתִּי בְּגוֹיִם שְׂרָתִי אָדָם וְחַוָּה דְּאִיתְּרַכּוּ מְיֻנָּתָא דְעָדָן וְאַסְפִּיד

מִרִי עֲלָמָא עֲלוּיָהוֹן אִיכָה, עֲנַת מִדַּת דִּינָא וְכֵן אֲמַרְתָּ, עַל סִגְיָאוֹת חוֹבָאָה אֲשַׁדְדוּר דִּי בְּגוֹהָא, וּבְגִין כֵּן תְּהִי יְתֻבָּה בְּלַחֲוֹדָהָּ כְּגַבְרָא דְמִקְתָּשׁ סִגְיָוָא עַל בְּסָרְיָה, דִּי בְּלַחֲוֹדָיָה יְתִיב, וְקִרְתָּא תוֹת מְלִיא אוֹכְלוּסִין וְעַמְמִין סִגְיָאין אֲתֵרוּקִינַת מְנַהֵן וְהוֹת דְּמִיא לְאַרְמְלָא,

רש"י

אגדה הרבה ואני נאמי לפרש לשון המקרא כמשמעו: היתה כאלמנה. ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים, ודעמו לחזור אללה ב:

שפתי חכמים

ומנא ליה דירמיה כתבה, דילמא ירמיה לא כתב רק אני הגבר וזה נביא אחר כתב. לזה מביא ראייה שנאמר ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה, פירוש כהמה ששרף, וההוספה היה שלש כנגד שלש, אם כן על כרחך צריך לומר שאותה מגלה ששרף היה הג' אלפא ביתות שכתב ירמיה מתחלה. ומה שכתב כאל"ף ב"ח, מפני שעברו על התורה שנתנה כאל"ף ב"ח, כך דרש רבי יוחנן בפרק חלק (סנהדרין קד): ב דאם שב אל ישראל אינה אלמנה ממש שמת בעלה, שהרי הם חיים וקיימים עד ישוב ה' מתרון אפו וישובו לארצם, וכל שכן אם שב אל הסתלקות השכינה שאינה אלמנה ממש:

אבן עזרא

בין הו"ד הנוסף ובין יו"ד"ן סימן המדובר, כמו אוהבתי לדוש (הושע י יא), ועמדה מלת גנובתי יום (בראשית לא לט) מלרע בעבור השתנות הכי"ת: רבתי בגוים. איננה כראשונה רק בלשון בין הו"ד הנוסף ובין יו"ד"ן סימן המדובר, כמו אוהבתי לדוש (הושע י יא), ועמדה מלת גנובתי יום (בראשית לא לט) מלרע בעבור השתנות הכי"ת: רבתי בגוים. איננה כראשונה רק בלשון

ראשון לציון

לא האמינו מלכי ארץ וגו', הרי שהיתה שרתי במדינות, ואיך נהיה הדבר הזה, שבאותו זמן עצמו שהיא רבתי וכו' היתה למס, כמו שמצינו שהיו מעלים מס קודם החרבן כמה פעמים, ולזה אמר היתה, פירוש אז בהיותה במעלה הנזכרת היתה למס. וכל זה עדיין לא היה הגלות, אלא כשהתחיל ה' למאוס בה וסילק שכינתו ממנה היו קורויה כנוכר, ועל זה בכה חבכה וגו'. ואחר כך אומרו גלתה וגו', כי מקודם היתה בכה על מה שאירע לה קודם הגלות, והטעם אולי ישמעו ויחוסו לחזור בתשובה ולא יגלו, ולא היה לה מנחם, ולזה אמר אין לה מנחם:

מדרשו חז"ל

גרשתין. כך כל זמן שישראל מבקשים לעבוד עבודת כוכבים אומר להם הקב"ה איזה ספר כריתות אמכם, וכל זמן שהיו מבקשים לעשות להם נסים ככתחלה אומר להם שלחתי ואתן את ספר כריתותיה אליה. ד"א כאלמנה ולא אלמנה. ר' עקיבא אומר: אלמנה מעשרת השבטים ולא משבט יהודה ובנימין, ורבנן אמרו: אלמנה מאלו ומאלו ולא מהקב"ה, שנאמר כי לא אלמן ישראל ויהודה מאלהיו. (שם). רבתי בגוים. והלא כבר נאמר רבתי עם ומה ת"ל רבתי בגוים, אלא רבתי בדעות. (שם). שרתי במדינות. כל מקום שהולכים נעשים שרים לאדוניהם. (סנהדרין קד).

וְדִי מְתַרְבְּרָבָא בְּעַמְמִיא וְשְׁלִימִיא בְּאַפְרִיכָיא וְהוּוּ מְסָקִין לָהּ מִסִּין הִדְרַח לְמַהוּ מְכִיכָא, וְלִמְתָן כְּרָנָא לְהוּן בְּתַר דְּנָא:

שפתי חכמים

ג בפרק חלק (שם קד) בלילה ערב הנימו צו את האור. דנ דנר אחר גלילה, שכל הנצחה

(ב) וי"ו בכז תחז

(ב) בכז תבכה בגלילה וגו' כי מלבד בכיתה ביום בלילה, וזה רמז הכפל בכז פוגה לעיניה. ואל תאמר שב דמעות כמו שעושים איזה לבכות בלילה שיבואו בני ולנחמה והיא בעצה ותחבולה לחייה, תמיד דמעתה נחלת האומר שכונתה בבכיתה כל לנחמה, מה שאין כן ביום, ל

היתה לטס. לפי שעברו ישראל לפיכך היתה למס, הוא למס כחושבניה דרין. לפי שעברו לפיכך היתה למס, היא למס כאותיותיו דרין. ד"א מהו למס (ב) בכז תבכה. שתי בכיות הן ראשון ואחת על מקדש ד"א מהו בכז תבכה, בכז על עגלים, דבר אחר בכז על יהודה דבר אחר בכז על גלות עשרת הש יהודה ובנימין.

ככז תבכה. דבר אחר בכז תבכה מבכה הקב"ה עמה, דכתיב ויקו ההוא לככי ולמספר, מבכה מי הן אראלם צעקו חוצה, מבכה שמש וירח קדרו, מבכה הרים ו ההרים והנה רועשים וכל הנבעזו אומות עמה, דאמר ר' פנחס: ישראל מקריבין בחג, כנגד שב י'חרכ העולם מהם, מבכה כנסת כל העדה את קולם ויבכו, ומהו ברעך, חובא כישא הלוו ישראל ל בכז תבכה. אף על פי שקללן

ה איכה א תרגום
 וְדִי מִתְרַבְּרָא בְעַמְמַיָּא בְּמִדִּינֹת הַיְתָה לְמַסֵּ: ס בְּכֹו תַבְּכָה
 וְשְׁלִישִׁיָּא בְּאַפְרִיקַיָּא וְהוּוּ בְּלִילָה וְדַמְעָתָהּ עַל לַחֲיָה אִינְזְלָה מִנַּחֵם
 לְמַהוּ מִכִּיבָא, וְלַמְתָּן
 בְּרָנָא לְהוֹן בְּתַר דְּנָא: בְּפַד שְׁלַח מֹשֶׁה נִבְיָא אֲנֻדִין לְאַלְלָא יְתֵ אַרְעָא, וְתַבּוּ אֲנֻדִיָּא
 שְׁפַתֵי חֲכָמִים רִשׁ"י

ג בפרק חלק (שם קד:) בלילה על עסקי לילה, ופירש"י (ג) בכּו תבכה. שתי נכיות על שתי תורננין:
 בלילה. שהמקדש נשרף בלילה, דאמר מר לעת
 ערב הנימו צו אט האור. דבר אחר בלילה, לילה של נכיות מרגלים נחשטה נאצ גרמה להם : (תענית כע.),
 דבר אחר בלילה, שכל הנכסה בלילה השומע קולו נכסה עמו: ודמעתה על לחיה. מתוך שהיא נכסה

אבן עזרא

(ב) ויזו בכּו תחת ה"א, כי אותיות אהר"י מתחלפות כמו הסכלת עשו (כראשית לא כח):

ראשון לציון

(ב) בכּו תבכה בלילה וגו'. הנה יגיד רוב צערה
 כי מלבד בכיתה ביום אלא שחזרת ובוכה
 בלילה, וזה רמז הכפל בכּו תבכה, שאינה נותנת
 פוגה לעיניה. ואל תאמר שבוכה בקול בעלמא בלא
 דמעות כמו שעושים איזה בני אדם, ולזה בוחרת
 לבכות בלילה שיבואו בני אדם לדבר על לבה
 ולנחמה והיא בעצה ותחבולה, לזה אמר ודמעתה על
 לחייה, תמיד דמעתה נוולת על לחייה. ועדיין יאמר
 האומר שכונתה בבכיתה בלילה היא לבא השומע
 לנחמה, מה שאין כן ביום, לזה אמר אין לה מנחם,

מדרשי חז"ל

היתה למס. לפי שעברו ישראל על תנאי שקבלו מסיני
 לפיכך היתה למס, הוא למס הוא סיני, חושבניה דדין
 כחושבניה דדין. לפי שעברו ישראל עבודת כוכבים
 לפיכך היתה למס, היא למס היא סמל אותיותיו דדין
 כאותיותיו דדין. ד"א מהו למס, למסא דלכא. (איכ"ר).
 (ב) בכּו תבכה. שתי נכיות הללו למה, אחת על מקדש
 ראשון ואחת על מקדש שני. (סנהדרין קד.)
 ד"א מהו בכּו תבכה, בכּו על עגל אחר, תבכה על שני
 עגלים, דבר אחר בכּו על יהודה תבכה על ציון וירושלים,
 דבר אחר בכּו על גלות עשרת השבטים, תבכה על גלות שבט
 יהודה ובנימין. (איכ"ר).
 בכּו תבכה. דבר אחר בכּו תבכה בוכה ומבכה אחרים עמה,
 מבכה הקב"ה עמה, דכתיב ויקרא ה' אלהים צבאות ביום
 ההוא לבכי ולמספד, מבכה מלאכי השרת עמה, דכתיב
 הן אראלם צעקו חוצה, מבכה שמים וארץ עמה דכתיב
 שמש וירח קררו, מבכה הרים וגבעות עמה, דכתיב ראיתי
 ההרים והנה רועשים וכל הגבעות התקלקלו. מבכה שבעים
 אומות עמה, דאמר ר' פנחס: אותם שבעים פרים שהיו
 ישראל מקריבין בחג, כנגד שבעים אומות הם כדי שלא
 יחרב העולם מהם, מבכה כנסת ישראל עמה שנאמר ותשא
 כל העדה את קולם ויבכו, ומהו ותשא כמו שנאמר כי תשה
 ברעך, חובא כישא הללו ישראל לדורות בבכיתם זאת. (שם).
 בכּו תבכה. אף על פי שקללן ירמיה בא"ב, אפילו הכי

תרכו
 ספיר
 ר די
 זודיה
 מלא,
 ב רק
 ראייה
 צירוש
 זם כן
 ז הג'
 ז כן
 י הם
 למנה
 כל
 למס
 זמ"ם
 ינות,
 רבתי
 קודם
 ו אז
 ו לא
 זילק
 בכּו
 בכּו
 זמעו
 נחם,
 חדת
 זכם,
 חלה
 ד"א
 שרת
 למנה
 ראל
 יבתי
 ורים

מסורת המדרש
 בן י"ב שנה ע"ן
 מכלתא משפטים פי"ג
 סנהדרין ע"ג ירושלמי
 קדושין פ"א ה"ג יליש
 כאן התרג.
 ג. היתה כאלמנה א"ר
 אבא להלן פי"ב ת"ט
 יליש הושע תקכ"א
 ראה יליש בהעלותך
 השלכ

שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה אִשָּׁה שְׁהִיא רְאוּיָה לִילֵד וְהָיָה חוֹזֵר
 וּמְשִׁיא בֶן בְּנוֹ בֶן שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה לֹא הָיָה מְגִיעַ
 לְעֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁנִים עַד שֶׁהוּא רוֹאֶה בָּנִים לְבָנָיו לְקִיּוֹם מַה
 שְׁנֹאמַר (תהלים קכח, ו) וְרָאָה בָּנִים לְבָנֶיךָ שְׁלוֹם עַל
 יִשְׂרָאֵל.

7 ג. 'הִיְתָה פְּאֻלְמָנָה' אָמַר רַבִּי אֶפְרָא בַר כְּהֵנָא הֵם לֹא
 פָּלְשׁוּ אַחַר מֵדַת הַדִּין וְהָיָא לֹא פָּלְשָׁה אַחֲרֵיהֶם הֵם לֹא
 פָּלְשׁוּ אַחַר מֵדַת הַדִּין שְׁנֹאמַר (במדבר י"א, א) 'וַיְהִי הָעָם
 כְּמִתְאַוְּנִים' מִתְאַוְּנִים אֵין כְּתִיב כָּאֵין אֱלֹא 'כְּמִתְאַוְּנִים'
 (הושע ה, י) 'הָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה כְּמִסְיָגֵי גְבוּל' מְסִיגֵי אֵין כְּתִיב
 כָּאֵין אֱלֹא 'כְּמִסְיָגֵי' (שם ד, טז) 'כִּי כִפְרָה סוֹרְרָה' כִּי פָּרָה

שבחורבן הבית הראשון נשארו מעט מהרבה (פי"ט) היה אדם משיא — את — בנו, כשהבן —
 בן שתיים עשרה שנה, ולוקח לו — אשה "בת עשרים שנה" (יליש איכה תתרג, ובסנהדרין קד) —
 שהיא ראויה לילד — לו, מיד, והיה חוזר — איש זה, כעבור שתיים עשרה שנה — ומשיא
 — את — בן בנו — כשגם הוא רק — בן שתיים עשרה שנה, לאשה הראויה לילד מיד, ומעת
 הנשואין עד שיוולד הבן יוצאת כמעט שנה, ושלוש עשרה שנה יש בין אב לבנו, וכך — לא היה
 מגיע — האיש — לעשרים ושש שנים עד שהוא רואה בנים לבניו, לקיים מה שנאמר
 — בירא ה': "וראה בנים לבניך, שלום על ישראל", כשישראל פרים ורבים במאוד הם
 ממלאים את הארץ ושכניהם יראים מהם, וכך יש להם שלום מפתח אויב, וכמו שכתוב (שמות כג, ט):
 "עד אשר תמרה ונחלת את הארץ", וכשיש לאיש בנים ובני בנים, לא יבואו קרובי משפחתו לאחר מותו
 לרוב על ירושת נחלתו, שהבנים יורשים את נחלת אביהם, (מייב ועיי כתובות נ, ורש"י שם, ועיי
 בהערות בסוה"י).

ג. "היתה כאלמנה", ולא אמר "אלמנה" אלא "כאלמנה", רק בדומה לכך — אמר רבי אבא
 בר כהנא: הם — חוטאי ישראל — לא פלשו אחר מדת הדין — לא הרבו לחטוא ולהכנס
 כניסה מפולשת עד הסוף בעבירות, לעורר עליהם את מידת הדין כולה, והיא — מדת הדין — לא
 פלשה אחריהם — להכנס להם כניסה מפולשת עד הסוף בעונשים, למצות עמהם את הדין כולו,
 "הם לא פלשו אחר מדת הדין", "לא חטאו חטא גמור" (יליש בהעלותך תשל"ב), — שנאמר —
 בהם בחטאם במדבר: "ויהי העם כמתאווננים רע באוני ה'", "מתאווננים" — ממש, אין כתיב
 כאן, אלא "כמתאווננים" — לא התאונו במלוא החוצפה, וכן בתוכחת הנביא: "היו שרי
 יהודה כמסיגי גבול", "מסיגי גבול" — ממש, אין כתיב כאן, אלא כמסיגי גבול — לא
 השיגו גבול אחרים ממש, אלא עשו מעשים הדומים לכך (וראה שם ברש"י), וכן בתוכחתו: "כי כפרה
 סוררת סור ישראל", "כי פרה סוררת" — ממש, כמו במקראות אחרים, שהוא מהמה את ישראל
 לאיזה דבר וכלי אות כ' הדימור, כמו (ירמיה ב, ו): "צאן אובדות היו עמי", או (שם, ז): "שה פזורה
 ישראל" (פי"ע ועיי עוד וברז"ו ורש"י), ולא כתוב שם "כצאן" או "כשה", אלא "צאן" "שה", וכך —

פעם
 יוסין
 אחת
 של
 שלא
 יעים
 והיה
 ולא
 היו
 ו בן
 אכל
 בקש
 מנין
 זנים
 פסח
 אמר,
 שש
 —
 קרבן
 ו של
 זמנו
 זילו
 ש או
 ליל
 קרבן
 פסח,
 זודה
 שאר
 —
 ולש,
 פסח
 אחר

מסורת המדרש

אלמנה אין כתיב כאן
הענין כן. סנהדרין קד.
וזהר ח"ב קכב. ע"ע
ח"ג רפת. ד"א היתה
כאלמנה ולי"ש כאן
תורה.

אין פתיב פאן אלא 'פפרה סררה' ומדת הדין לא פלשה
אחריהם 'היתה פאלמנה' היתה אלמנה אין פתיב פאן
אלא 'פאלמנה' פאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו
לחזור אליה 'דרך קשתו פאויב' אויב אין פתיב פאן אלא
'פאויב' 'היה ה' פאויב' אויב אין פתיב פאן אלא
'פאויב'.

דבר אחר 'היתה פאלמנה' רבי חמא בר עוקבא ורפנן
רבי חמא בר עוקבא אמר לאלמנה שהיתה תובעת
מזונותיה ולא היתה תובעת כתבתה ורפנן אמרין למלך
שפעס על מטרונה וכתב לה גטה ועמד וחטפו ממנה וכל
זמן שהיתה מבקשת לנשא לאחר היה אומר לה היכן

אין כתיב כאן, אלא "כפרה סוררה", לא סררו אחר ה' אלא עשו בדומה לכך. "ומדת הדין —
גם היא (ראה להלן ב, ח-ט) — לא פלשה אחריהם" — "ולא לקו מכה גמורה" (ול"ש שם) — כמו
שנאמר כאן: "היתה כאלמנה", "היתה אלמנה" — "ממש" (סנהדרין קד), שמת בעלה, אין
כתיב כאן, אלא "כאלמנה", כאשר שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה,
היושבת עגונה ומצפה לבעלה שיבוא, כן לא גירש ועזב ה' את ישראל לגמרי, אלא עתיד הוא להתזרם,
בקרוב, כן שאין העונש מוחלט, וכן אמר עוד הכתוב מה עשה ה' לישראל (איכה ב, ד): "דרך קשתו
כאויב", "אויב" — ממש, אין כתיב כאן, אלא "כאויב", וכן (שם ה): "היה ה' כאויב",
"אויב" — ממש, אין כתיב כאן, אלא "כאויב", שלא נעשה ח"ו הקב"ה אויב לישראל, אלא
שהוא מענישם ענשים הדומים לענשי אויב, ולא עונש מוחלט.

דבר אחר: "היתה כאלמנה", לא "אלמנה" — ממש, אלא "כאלמנה", כאשר — רבי חמא
בר עוקבא ורפנן — חולקים בזה. רבי חמא בר עוקבא אמר: דומה כנסת ישראל בגלותה —
לאלמנה שהיתה תובעת — מיורשי בעלה, את — מזונותיה — מנכסי בעלה, בחפצה לשבת
אלמנה בבית בעלה המת ולהתפרנס מעזבונו, ולא היתה תובעת — דמי — כתובתה — לצאת
בהם להנשא לאיש אחר, כדין האלמנה שהרשות בידיה אחר מות בעלה לבחור באחת משתי אלה, או
במזונות בבית בעלה או בכחובה — להנשא לאחר (כתובות נב, נד), וכל זמן שאינה מסלקת עצמה
מבית בעלה להנשא לאחר עדיין היא כאשתו להתפרנס מנכסיו (מ"כ ור"ז, וראה יפ"ע וע"י), וכך ישראל,
לא הלכו בגלותם מאחרי ה' כאלמנה היוצאת להנשא לאחר, אלא עדיין סמוכים עליו ודבוקים בו,
כאותה אלמנה היושבת באלמנותה בבית בעלה, ואינה חפצה להשתחרר לגמרי מרשות בעלה הראשון,
ורפנן אמרין — ורבותינו אומרים: משל, למלך שכעס על מטרונה — גברת נכבדה, אשת
המלך, וכתב לה גיטה — ונתנו בידיה, לגרשה, ועמד — אחר שגירשה בגט הזה — וחטפו
ממנה, וכל זמן שהיתה מבקשת לינשא לאחר היה — בעלה הראשון — אומר לה: היכן

גטיף וכל זמן שו
כבר גרשתיך פך
פוכבים היה אומ
זה ספר פרייתות
נסים פבתחלה א
אתכם הדא הוא
ספר פרייתיה א
עקיבא ורפנן ו
פאלמנה אלא אל
ובנמיין ורפנן א

גיטף! ומעכב בעדה מה
כדין אשה מבעלה, היה
להתערב בגויים בארצות
"אי זה ספר כריתות
ישראל, אשר חושבים או
רוחכם היו לא תהיה, אט
אלהים אם לא ביד חזקו
לעשות להם נסים כ
— זהו שאמר הכתוב,
שלחתיה ואתן את ש
לישראל ספר כריתות, ו
שהיא משוחררת לגמרי
שנחטף גיטה מידה.

דבר אחר: "היו
עקיבא ורפנן — חו
ירושלים — אלמנה
אלא, "אלמנה" —
גלות שבט יהודה וכני
עקיבא לשיטתו אומר,
עקיבא, ואילו "היהודין
עקיבא אומר כמי שאמ
השבטים ועדיין לא גלו
"כאלמנה" בלבד, ורב
השבטים וגם מיהודה ו
לאחר החורבן (לעיל שם